

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Nora Fatih

Att bära eller inte bära slöja, en fri- och rättighet?

En undersökning av slöjförbudet och konstruktionen av den muslimska kvinnan

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin för examen: Period 1 VT2020

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Uppsatsens övergripande syften och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod	9
1.4.1 Rättsdogmatisk metod	9
1.4.2 Diskursanalytisk metod	10
1.4.3 Metoderna i relation till varandra	11
1.5 Teori	11
1.5.1 Postkolonial feministisk teori	12
1.5.1.1 Chandra Mohanty – Under Western Eyes: Feminist Scholarship And Colonial Discourses	12
1.5.1.2 Sara Ahmed – The Cultural Politics of Emotion	13
1.5.2 Postkolonial feminism i uppsatsen	14
1.6 Material	14
1.7 Forskningsläge	16
1.8 Disposition	17
2 ISLAM, SLÖJAN OCH OLIKA REGLERINGAR	18
2.1 Koranen och slöjan	18
2.2 Muslimska kvinnors reflektioner om slöjan	19
2.3 Reglering av religiösa kläder	20
2.3.1 Fransk rätt	21
2.3.2 Dansk rätt	22
2.3.3 Svensk rätt	23
3 KRIMINALRÄTTSLIGA GRUNDPRINCIPER	25
3.1 Jareborg	25

3.1.1	Legalitetsprincipen	26
3.1.2	Konformitetsprincipen	26
3.1.3	Humanitetsprincipen och Proportionalitetsprincipen	27
3.2	Lernestedt	27
3.2.1	Intresse	28
3.2.2	Skada	28
3.2.3	Effektivitet	29
3.3	Delanalys	29
4	NATIONELL RÄTT	31
4.1	Regeringsformen (1974:152)	31
4.1.1	2 kap 1 § p. 1 – Yttrandefriheten	31
4.1.2	2 kap 1 § p. 6 - Religionsfriheten	34
4.1.3	2 kap 12 § RF – Förbud mot diskriminering	36
4.2	Delanalys	37
5	INTERNATIONELL RÄTT	39
5.1	Europakonventionen	39
5.1.1	Artikel 9 – Rätten till religionsfrihet	39
5.1.2	Artikel 10 – Rätten till yttrandefrihet	40
5.1.3	Inskränkningmöjligheter i artiklarna 9 och 10	41
5.1.4	Artikel 14 – Förbud mot diskriminering	42
5.2	Europadomstolens praxis	43
5.2.1	Dahlab v. Schweiz	43
5.2.2	Sahin v. Turkey	44
5.2.3	Kurtumulus v. Turkey	45
5.2.4	Köse and 93 Others v. Turkey	46
5.2.5	Dogru v. France	46
5.2.6	Aktas v. France, Bayrak v. France, Gamaleddyn v. France, Ghazal v. France, J. Singh v. France and R. Singh v. France	47
5.3	Delanalys	47
6	SLÖJDKURSEN I SVERIGE OCH EUROPADOMSTOLENS PRAXIS	49
6.1	Skäl för slöjförbud i motioner	49
6.1.1	Hedersförtryck	49
6.1.2	Frihet och jämställdhet	50
6.1.3	Sexualisering	52
6.1.4	Demokrati och sekularisering	53

6.2 Delanalys	53
6.2.1 Konstruktionen av den muslimska kvinnan i motioner	53
6.2.2 Konstruktionen av den muslimska kvinnan i Europadomstolens praxis	54
6.2.3 Slutsats	55
7 ANALYS OCH SLUTSATSER	56
7.1 Hur förhåller sig en eventuell kriminalisering av slöjan (<i>hijaben</i>) till kriminalrättsliga grundprinciper samt de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. RF och Europakonventionen?	56
7.1.1 Kriminalrättsliga grundprinciper	56
7.1.2 Fri- och rättigheterna i 2 kap. RF och Europakonventionen	60
7.1.3 Slutsats	63
7.2 Hur kan dessa diskurser analyseras ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv?	64
7.2.1 Allmänna utgångspunkter	64
7.2.2 Mohanty	64
7.2.3 Ahmed	66
7.2.4 Slutsats	67
7.3 Slutsatserna i relation till varandra	68
8 AVSLUTANDE KOMMENTAR	69
BILAGA A	70
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	71
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	77

Summary

This essay is inspired by the debate in Sweden today, about whether a ban on veiling should be introduced in the Swedish preschools and elementary schools. With a criminal-law perspective, this essay examines motions filed by political advocates for a ban and evaluates the compatibility of their arguments to *Nils Jareborg's* and *Claes Lernestedt's* criminalization principles. Simultaneously, the essay investigates whether a ban on the veil, based on these arguments, is consistent with the freedoms and rights that are found in both *regeringsformen* (RF) and the European Convention on Human Rights (ECHR). The arguments which are being examined can be found in motions provided by political advocates within the political parties *the Swedish Democrats* and *the Moderate Party*. The leading arguments in these motions are that the veil is an instrument used to oppress women in order to sustain the family honor and that it sexualizes women and girls at an early age. The freedoms and rights that are being investigated are the prohibition of discrimination and freedom of speech and religion. In addition, the essay examines how the Muslim woman is constructed in the discourses regarding the veil in the motions from the political advocates of a ban and the European Court of Human Rights (ECtHR) case law. These discourses are then analyzed from a postcolonial feminist perspective.

The conclusion is that an adoption of a ban on the veil, based on the arguments stated in the motions, seems to be incompatible with the criminalization principles. A ban on veiling is most likely incompatible with the guiding principle of *ultimate ratio* and the requirements for a *clearly motivated interest and efficiency*. Furthermore, the study finds that a ban on veiling is incompatible with the concerned freedoms and rights. In spite of this, the ECtHR has accepted the adoption of a ban on veiling in schools situated in countries such as Turkey and France. However, a ban in Sweden would not be compatible with the rights in ECHR, because the reasons invoked by the political advocates have not been that the Swedish society rests on secularism. Nor has it been argued that the ban is intended to protect the rights and freedoms of others. These are however the arguments that Turkey and France have invoked when their ban have been approved by the ECtHR. Moreover, a ban on the veil is not compatible with the rights in the second chapter of RF because the rights in RF are more extensive than in ECHR. For example, the right to manifest one's religion is an absolute right in RF, which it is not in ECHR.

Regarding the discourses that take place in the motions and the ECtHR's case law, it can be distinguished that the Muslim woman is constructed to be, inter alia, a non-autonomous and oppressed individual who needs to be saved. The discourses, analyzed from a postcolonial feminist perspective, portrays the woman, among other things, as *uneducated*, *religious* and *underdeveloped*, while at the same time being *subordinate* to the man. The veil is also presented as a *threat* to Swedish values and western society.

Sammanfattning

Detta examensarbete är inspirerat av den slöjdebatt som sker i Sverige idag, angående huruvida ett slöjförbud bör införas i den svenska för- och grundskolan. Arbetet intar ett straffrättsligt perspektiv på frågan och undersöker hur argumenten som framförs av politiska förespråkare, i ett par utvalda motioner, förhåller sig till *Nils Jareborgs* och *Claes Lernestedts* kriminalrättsliga grundprinciper. Den utreder även om ett slöjförbud, utifrån dessa argument, är förenligt med de fri- och rättigheter som återfinns i såväl regeringsformen (RF) som Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (EKMR). De argument som ligger till grund för undersökningen återfinns i motioner som lämnats av politiska förespråkare inom partierna Sverigedemokraterna och Moderaterna. De ledande argumenten har varit att slöjan är ett heders- och kvinnoförtryckande instrument, samtidigt som den sexualiserar kvinnor och flickor i en tidig ålder. De fri- och rättigheter som undersöks är diskrimineringsförbudet samt yttrande- och religionsfriheten. Utöver detta undersöker uppsatsen hur den muslimska kvinnan konstrueras i diskurserna kring slöjan, i motionerna samt Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheternas (Europadomstolens) praxis och analyserar dessa diskurser utifrån ett postkolonialt feministiskt perspektiv.

Slutsatsen blir att ett införande av slöjförbud, utifrån de argument som återfinns i motionerna, sannolikt är oförenligt med de kriminalrättsliga grundprinciperna. Ett slöjförbud är nämligen mest sannolikt oförenligt med den ledande principen *ultima ratio* och kraven på ett *tydligt motiverat skyddsintresse* och *effektivitet*. Vad gäller fri- och rättigheterna är slutsatsen att ett slöjförbud inte heller är förenligt med dessa, trots att Europadomstolen accepterat ett införande av slöjförbud inom skolan i länder som Turkiet och Frankrike. Slöjförbudet anses inte vara förenligt med rättigheterna i EKMR, eftersom att de motiveringar som åberopats inte har varit att det svenska samhället vilar på *sekularism*. Det har inte heller åberopats att förbudet avser att skydda *andras fri- och rättigheter*, argument som Turkiet och Frankrike har åberopat när de har fått bifall för sitt slöjförbud. Förbudet är inte heller förenligt med rättigheterna i 2 kap. RF eftersom rättigheterna där är mer *långtgående*, då religionsutövningen bland annat är *absolut*, vilket den inte är i EKMR.

Vad gäller diskurserna som sker i motionerna och Europadomstolens praxis går det att urskilja att den muslimska kvinnan konstrueras till bland annat en icke-autonom och förtryckt individ

som behöver räddas. Diskurserna kan sedan, analyserat ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv, anses framställa kvinnan som bland annat *outbildad, religiös och underutvecklad* samtidigt som hon är *underordnad mannen*. Slöjan framställs dessutom som ett *hot* mot de svenska samhällsvärderingarna och det västerländska samhället.

Förkortningar

Europakonventionen, EKMR

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna

Europadomstolen

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

EU-Statgan

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna

EU-domstolen

Europeiska unionens domstol

YGL

Yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469)

TF

Tryckfrihetsförordningen (1949:105)

RF

Regeringsformen (1974:152)

BrB

Brottsbalken (1962:700)

SOU

Statens offentliga utredningar

HD

Högsta Domstolen

JT

Juridisk Tidskrift

SvJT

Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

”I Sverige råder inte något patriarkalt förtryck där kvinnor och flickor åläggs dölja ansiktet eller håret bara för att religiösa extremister vill ha det så. Likaså skickar det helt felaktiga signaler om personal och elever i skolorna tillåts bära huvudduk, burka, niqab och andra klädesplagg som har till syfte att skylla flickor och kvinnor.”¹

En fråga som har blivit allt större i Europa under 2000-talet är huruvida elever samt lärare ska få lov att bära religiösa symboler inom skolan.² Under det senaste året har ett flertal svenska politiker lyft frågan om ett slöjförbud i för- och grundskolan och ovanstående citat är ett exempel på detta. Citatet är hämtat från en motion som skickades in till Skurups kommunfullmäktige år 2019 och som senare samma år kom att ligga till grund för beslutet att införa ett slöjförbud inom för- och grundskolorna i kommunen.³ Slöjförbudet i Skurups kommun har dock bemötts med trots, bland annat från rektorn Mattias Liedholm på Prästamosse-skolan. Liedholm har angett att beslutet strider mot en av grundlagarna och har hänvisat till skolverkets beslut från 2012, där det konstaterats att slöjförbudet är oförenligt med gällande rätt.⁴

Skurups kommuns val att införa ett slöjförbud och debatten kring huruvida förbudet strider mot grundlagarna och gällande rätt, har bidragit till att jag vill undersöka slöjdebatten som pågår i Sverige. För att se hur en eventuell kriminalisering av slöjan inom den svenska för- och grundskolan förhåller sig till gällande rätt. Jag vill samtidigt undersöka konstruktionen av den muslimska kvinnan i debatten.

¹ Lars Nyström: ”Motion från Lars Nyström (SD) om huvudduksförbud i Skurups kommuns skolor och förskolor”, Skurups kommuns kommunfullmäktige, <www.skurup.se/35560>, besökt 2020-01-27, s. 181.

² Rosenberger & Sauer (2012), s. 1.

³ Lars Nyström: ”Motion från Lars Nyström (SD) om huvudduksförbud i Skurups kommuns skolor och förskolor”, Skurups kommuns kommunfullmäktige, <www.skurup.se/35560>, besökt 2020-01-27, s. 177-181.

⁴ Lenita Jällhage: ”Rektorn som trotsar kommunens slöjförbud”, Läraren, <www.lararen.se/nyheter/senaste-nytt/rektorn-som-trotsar-kommunens-slojforbud>, besökt 2020-01-27.

1.2 Uppsatsens övergripande syften och frågeställningar

Mitt syfte med denna uppsats är att undersöka slöjförbud (*hijabförbud*) ur ett straffrättsligt perspektiv, detta förbud har tidigare mestadels diskuterats utifrån ett arbetsrättsligt- eller offentligrättsligt perspektiv. Mitt syfte är därför att undersöka en eventuell kriminalisering av slöjan, i den svenska för- och grundskolan, i relation till kriminalrättsliga grundprinciper samt i ljuset av nationella och internationella fri- och rättigheter. Jag avser även att undersöka ett par utvalda svenska motioner och Europadomstolens praxis på området, där argumenten för ett slöjförbud går att återfinna. Undersökningen görs för att kunna urskilja hur den muslimska kvinnan som bär slöja konstrueras i dessa diskurser. Jag ska sedan analysera diskurserna som urskiljs med en postkolonial feministisk utgångspunkt.

För att uppfylla syftet med uppsatsen kommer följande frågeställningar att besvaras:

- *Hur förhåller sig en eventuell kriminalisering av slöjan (hijaben) till kriminalrättsliga grundprinciper samt de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. RF och Europakonventionen?*
- *Hur konstrueras den muslimska kvinnan i diskurser kring ett slöjförbud i motioner respektive Europadomstolens praxis?*
- *Hur kan dessa diskurser analyseras ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv?*

1.3 Avgränsningar

Med begreppet *slöja* avses enbart *hijab* (*huvudduk*) och därav kommer enbart ett förbud mot att bära *hijab* att utredas. En presentation av Frankrikes och Danmarks regleringar av religiösa kläder i uppsatsen kommer däremot att ske, trots att dessa länder inte har ett straffrättsligt förbud mot *hijaben*. Dessa länders regleringar presenteras dock enbart för att kartlägga de olika rättsliga kontexter som regleringen av religiösa kläder, däribland *hijaben*, kan inneha. Uppsatsens syfte och frågeställningar kommer därför inte påverkas av att regleringarna berör ett flertal religiösa kläder och symboler. Den rådande debatten i Sverige kring ett slöjförbud handlar främst om ett sådant förbud inom för- och grundskolan, därför kommer uppsatsen enbart fokusera på ett slöjförbud inom skolan. Jag vill i detta sammanhang notera min

medvetenhet angående att den svenska straffrättsåldern är 15 år. Uppsatsens syfte eller svaret på frågeställningarna kommer däremot inte påverkas av detta, då undersökningen inte är knuten till ålder.

Vad gäller fri- och rättigheterna i regeringsformen (RF) och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (EKMR) kommer uppsatsen avgränsa sig till att diskutera yttrandefriheten, religionsfriheten och diskrimineringsförbudet. Jag kommer inte att redogöra för artikel 8 i EKMR, trots att den åberopas i de fall som varit uppe i Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen). Anledningen till detta är att artikeln endast är aktuell i andra hand och fångar upp de aspekter som konventionens *lex specialis* artiklar inte täcker.⁵ Vad gäller förfarandet för lagändring av rättigheterna i 2 kap. RF kommer detta inte behandlas då det inte är relevant utifrån syftet.

Tryckfrihetsförordningen (TF) och Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) kommer inte heller diskuteras, då ämnet i fråga regleras av RF och inte dessa regelverk.⁶ Uppsatsen kommer vidare fokusera på svenska medborgares fri- och rättigheter och inte behandla undantagen för andra icke-medborgare. Vad gäller diskrimineringslagen som belyses i den svenska slöjdebatten, kommer denna inte att redogöras för då den inte är aktuell vid lagstiftningsprocessen. Barnkonventionen, som även åberopas i debatten, kommer inte heller diskuteras då den inte berör alla aktörer som ett slöjförbud kan bli relevant för.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EU-stadgan) kommer inte heller diskuteras i uppsatsen, då lydelsen av rättigheterna i den är likaledes de som återfinns i Europakonventionen. Europeiska unionens domstol (EU-domstolen) har därutöver inte någon praxis på området vilket Europadomstolen har.⁷ Vad gäller de kriminalrättsliga grundprinciperna kommer uppsatsen sett till syftet att enbart fokusera på svenska sådana. Enbart *Nils Jareborgs* och *Claes Lernestedts* principer kommer därav beaktas, då deras principer är de ledande och mest utvecklade inom området nationellt.⁸ De motioner som kommer undersökas i relation till slöjdiskursen, är sådana som lämnats på kommunal nivå, riksdagsnivå och inför partistämmor. De motioner som har valts ut är sådana som lämnats av

⁵ Danelius (2015) s. 364.

⁶ Se avsnitt 4.1.1.

⁷ Fahlbeck (2020).

⁸ SOU 2013:38.

politiker från partierna Moderaterna och Sverigedemokraterna, eftersom att det endast är politiker från dessa partier som förespråkar ett förbud av hijaben i skolan.

Det är dock inte alla politiker inom partierna som anser detta. Totalt 14 motioner har valts ut, där åtta har väckts på riksdagsnivå samt kommunalnivå och sex är från moderaternas partistämma hösten 2019. De valda motionerna har återspeglat den argumentation som förekommer i alla de motioner som berör frågan. Urvalet har sedan skett utifrån att de antingen har varit omtalade i debatten eller för att de belyser nya argument som inte de andra motionerna gör. Sett till syftet kommer enbart argumenten för ett införande av slöjförbud att redogöras för och undersökas. Det är värt att notera att ingen motion anger vad slöjförbudet de facto kommer innebära. Uppsatsens utredning och slutsatser grundar sig därför på *antagandet* att dessa argument, som framförs i motionerna, används för att införa en kriminalisering.

1.4 Metod

Jag har använt mig av en rättsdogmatisk metod och en diskursanalytisk metod. Nedan följer en förklaring om vad de olika metoderna innebär och hur de mer ingående gestaltar sig i uppsatsen.

1.4.1 Rättsdogmatisk metod

Inom den rättsvetenskapliga forskningen är det den rättsdogmatiska metoden som mestadels tas för given och används. Metoden kännetecknas av att rättskällorna lagtext, förarbeten, praxis och doktrin, studeras för att kunna fastställa gällande rätt inom ett visst område. Inom rättsdogmatiken ligger inte intresset i själva rättstillämpningen utan intresset ligger i rättskällorna och normerna. Den rättsdogmatiska metoden kan därför tillämpas för att fastställa gällande rätt men likaså för att diskutera ändringar av rättsläget och framföra kritik mot det som gäller.⁹ Vad som utmärker den rättsdogmatiska metoden är att de olika rättskällorna studeras utifrån att de står i auktoritet till varandra, där rättspraxis och lagar har den högsta auktoriteten. Uttalanden i förarbeten i relation till dessa lagar och rättspraxis tillmätts sedan en större betydelse jämfört med juridisk doktrin inom området.¹⁰

⁹ Kleineman (2013) s. 21-24.

¹⁰ *Ibid*, s. 32-33.

Jag använder mig av en rättsdogmatisk metod i uppsatsen när jag fastställer den gällande rätten inom rättsområdet. Jag studerar lagtexter, förarbeten, rättspraxis och doktrin för att kunna ange de kriminalrättsliga grundprinciper som genomsyrar den svenska straffrätten. Metoden tillämpas likväl när jag redogör för de olika rättigheterna som återfinns i både 2 kap. RF och i EKMR. Den används dessutom när jag redogör för Europadomstolens praxis angående slöjförbud.

1.4.2 Diskursanalytisk metod

Begreppet diskursanalys i den diskursanalytiska metoden innehar många definitioner i litteraturen. Professorerna *Nelson Phillips* och *Cynthia Hardy* definierar först och främst en diskurs som en uppsättning texter som hänger samman, där texterna tillsammans skapar ett objekt genom att de produceras, sprids och mottas.¹¹ Den diskursanalytiska metoden kännetecknas därför av att begrepp, subjekt och fakta konstrueras utifrån diskurser. Metoden utgår från att diskurser skapar subjektet och att verkligheten förmedlas i språket. Det är i språket som verkligheten skapas samt representeras och det är diskurserna som ger den fysiska världen dess betydelse. Metoden vilar därtill på en socialkonstruktivistisk grund, som för det första innebär att det finns ett samband mellan kunskap och sociala handlingar. En del handlingar ses då som otänkbara och andra som naturliga inom en bestämd världsbild.¹² Sociala handlingar uppstår ur olika sociala världsbilder vilket leder till en social konstruktion av kunskap och sanning. För det andra innebär det att det föreligger en kritisk inställning till självklar kunskap, vilket innebär att vårt sätt att kategorisera världen leder till att vi ”skapar” verkligheten och därav kan vi ej betrakta den som en objektiv sanning. För det tredje innebär det att det finns ett samband mellan kunskap och sociala processer. Där sociala processer genom social interaktion upprätthåller hur vi uppfattar världen och skapar den, med ett resultat av att gemensamma sanningar byggs upp. För det fjärde vilar en socialkonstruktivistisk grund på idén om att världens representation och uppfattning påverkas av historia och kultur. Våra uppfattningar kan således ändras med tiden samtidigt som vår uppfattning om världen hade kunnat vara annorlunda.¹³

¹¹ Phillips och Cynthia (2002) s. 3-4.

¹² Andersson (2004) s. 40- 41; Niemi-Kiesiläinen, Honkatukia och Ruuskanen (2007) s. 73-80; Burr (1995) s. 2-6; Fatih (2019) s. 5-6.

¹³ *Ibid.*

Jag kommer använda mig av en kritisk diskursanalytisk metod i uppsatsen under avsnitt 6, när jag undersöker hur den muslimska praktiserande kvinnan konstrueras i motioner och Europadomstolens praxis. Därav kommer både en rättsdogmatisk metod och en diskursanalytisk metod tillämpas när Europadomstolens praxis granskas. Metoden kommer därtill användas när jag tar fasta på dessa diskurser och analyserar dem ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv, för att visa på hur denna diskursiva bild bidrar till ett upprättande av ojämlika maktförhållanden, bland muslimska och icke-muslimska kvinnor. För en djupare redogörelse angående hur metoden kommer användas och vilket material som kommer analyseras se avsnitt 6.

1.4.3 Metoderna i relation till varandra

Ovan framkommer det att jag arbetar med två olika metoder i uppsatsen, den rättsdogmatiska och den diskursanalytiska metoden. När dessa två metoder sätts i relation till varandra går det att urskilja att den rättsdogmatiska metoden hjälper mig att ange, utreda och tydliggöra vad den gällande rätten är sett till mina frågeställningar. Den diskursanalytiska metoden hjälper mig sedan att kritisk granska den gällande rätten och urskilja vilka diskurser som gömmer sig bakom argumentationen och de tolkningar som görs om slöjan och den muslimska kvinnan i Europadomstolens praxis och motioner. Metoden bidrar till att dessa diskurser kan analyseras, i mitt fall utifrån ett postkolonialt feministiskt perspektiv. I enlighet med straffrättsprofessorn *Ulrika Andersson* anser jag att användandet av dessa metoder tillsammans, bidrar till att rätten kan beaktas som en del i skapandet av de diskurser som sker runt omkring oss. Rätten kan därav utvidgas och bli vidare än det traditionella rättstänkandet. Utöver detta kan den påstådda *objektiviteten* inom rättstänkandet undersökas och analyseras.¹⁴

1.5 Teori

Uppsatsen teoretiska utgångspunkt är postkolonial feministisk teori, där de teoretiska verken som ligger till grund för uppsatsen är Chandra Mohanty: *"Under Western Eyes: Feminist Scholarship And Colonial Discourses"* och Sara Ahmed: *"The Cultural Politics of Emotion"*.

¹⁴ Andersson (2004) s. 43.

1.5.1 *Postkolonial feministisk teori*

Inom postkolonial feministisk teori pekar en framförallt på de maktskillnader och olikheter som anses finnas mellan kvinnor.¹⁵ Det postkoloniala fältet behandlar frågor om varför ett kollektiv av människor stereotypiseras och hur föreställningar om *vi och dem* präglar förhållandet mellan kontinenter. De postkoloniala studierna undersöker dessutom hur diskurser om ojämlikheter samt orättvisor ofta handlar om kulturella olikheter och etnicitet.¹⁶ *Gayatri Spivak* anser bland annat att den bruna kvinnan har framställts som ett offer tack vare den västerländska diskursen, där de vita männen ska rädda henne från de bruna männen.¹⁷

1.5.1.1 *Chandra Mohanty – Under Western Eyes: Feminist Scholarship And Colonial Discourses*

I sitt verk *Under Western Eyes: Feminist Scholarship And Colonial Discourses* diskuterar Chandra Mohanty kvinnan i *tredje världen* och hur hon framställs som ett enskilt och slutet subjekt, utifrån västerländska feministiska intressen som referenspunkt. Mohanty menar att det går att urskilja ett antagande om att väst är den primära referensen i diverse feministiska teorier och skolor. Hon anser att feministiska skolor inte utgör en objektiv kunskap, utan dessa innehåller jämväl politiska och diskursiva praktiker. Hon innehar uppfattningen att vissa kvinnor, som betecknas som *Den Andre*, konstrueras via olika representativa västerländska diskurser som en kulturell och ideologisk sammansatt *tredje världskvinna*.¹⁸

I sin analys pekar Mohanty på de strategier och analytiska kategorier som kodifierar *Vi* i väst i förhållande till *Den Andre* i underförstådda hierarkiska termer. Hon anser att eftersom en världsdela pekas ut som en underutvecklad *tredje värld*, bidrar detta till att kvinnorna där beskrivs som *tredje världskvinnor*. De anses då utifrån denna *tredje värld* vara okunniga, utbildade, traditionsbundna, religiösa, fattiga, tämjda och familjeorienterad med en offerstämpel. Denna uppfattning är däremot helt omvänd enligt Mohanty när det kommer till hur kvinnor i väst presenteras. Den underförstådda självpresentationen som västerländska kvinnor gör är att framföra sig själva som moderna och utbildade individer som har kontroll över sina kroppar, sin frihet och sexualitet. Mohanty menar att denna åtskillnad som görs

¹⁵ Lykke (2009) s. 108; Fatih (2019), s. 3.

¹⁶ Lundahl (2002) s. 14-18; Fatih (2019) s. 3-4.

¹⁷ Lundahl (2002) s. 18-19; Fatih (2019) s. 3-4.

¹⁸ Mohanty (2003) s. 49-51; Fatih (2019) s. 4-5.

mellan dessa kvinnor är möjlig på grund av att den västerländska gruppen har privilegiet att vara normen och referenten, då dessa konstruerar sig själva som den normativa referensen. Gruppen *tredje världskvinnor* används sedan i den västerländska feministiska diskursen för att konstruera dem som en maktlös grupp. Dessa kvinnor ses som offer för särskilda socioekonomiska samt kulturella system och manligt våld.¹⁹

Mohanty menar dessutom att *tredje världskvinnor* automatiskt har kommit att definieras som familjeorienterade (traditionella), analfabeter (okunniga), religiösa (outvecklade), legala minderåriga (de är fortfarande inte medvetna om sina rättigheter) och inhemska (bakåtsträvande). Denna definition har uppstått då tredje världen oftast placeras in i kategorin underutvecklad, samtidigt som den diskuteras i samband med olika teman såsom släktskap, utbildning och religion.²⁰

1.5.1.2 Sara Ahmed – *The Cultural Politics of Emotion*

Sara Ahmed utforskar i sitt verk *The Cultural Politics of Emotion* hur emotioner fungerar för att forma kollektivet. Hon analyserar i sitt verk texter som har cirkulerat i det offentliga, där *De Andra* pekas ut som källan till kollektivets känslor. *De Andra* anses utgöra ett hot mot nationen som riskeras att överväldigas. Ett narrativ som är bekant menar hon och som fungerar genom att *De Andra* inte är *oss* och genom att inte vara *oss* äventyrar vad som är *vårt*. Dessa *andra* hotar bland annat de fördelar som *du* har rätt till eftersom *vi* tillhör det rätta subjektet inom nationen. Narrativet uppmanar läsaren att anta synsättet om *vi/du* mot *De Andra* genom att arbeta med känslor.²¹ Kravet är sedan att nationen ska sluta sig från *De Andra*, om den ska agera åt medborgarnas vägnar. Medborgarnas underförstådda efterfrågan är då enligt Ahmed på en nation som är mindre *känslomässig* samt *öppen* och mer *hård* eller *tuff*.²²

Ahmed anser att det inte är svårt att se hur känslor är bundna till att säkerställa social hierarki. Känslor blir egenskaper där det som är lägre eller högre sedan omvandlas till kroppsliga drag. Hon hänvisar i sin text till René Descartes verk *The Passions of the Soul*, där han stadgar att

¹⁹ Mohanty (2003) s. 49-58; Fatih (2019) s. 4-5.

²⁰ Mohanty (2003) s. 59-68; Fatih (2019) s. 3-4.

²¹ Ahmed, S. (2004) s. 1.

²² *Ibid*, s. 2-3.

vi varken älskar eller hatar objekt för att de är bra eller dåliga. Utan för att de istället verkar vara fördelaktiga eller skadliga för oss. Descartes menar att huruvida *jag* ser något som fördelaktigt eller skadligt beror på hur jag påverkas av det.²³ I sitt verk diskuterar exempelvis Ahmed att rädsla är en känslomässig politik som bevaras genom att ange ett hot mot våra liv.²⁴

1.5.2 Postkolonial feminism i uppsatsen

Jag har valt att tillämpa postkolonial feminism i uppsatsen eftersom att teorin pekar på skillnader mellan kvinnor utifrån deras etnicitet och religion. Teorin tar fasta på att icke-vita kvinnor ofta inte blir hörda när deras problem och utsatthet diskuteras. Istället är det oftast vita män och kvinnor, som anser sig vara feminister, som talar för dem.²⁵ Teoretikerna inom teorin diskuterar samtidigt västerländska diskurser och hur dessa påverkar individer som inte kommer från väst. Jag har valt de två ovannämnda verken och denna teori, eftersom slöjdebatten i motionerna och Europadomstolens praxis gestaltar sig på ett liknande sätt enligt mig.

1.6 Material

Material som använts i uppsatsen har dels varit primärkällor såsom förarbeten, praxis och relevant lagstiftning, dels sekundärkällor i form av ledande doktrin inom området. Sett till rättskällevärdet har förarbeten en hög auktoritet eftersom att de stadgar syftet med lagen och dess ändamål, samtidigt som de beskriver de sociala förhållanden som lagen är tänkt att reglera. Förarbeten anses dessutom utgöra ett komplement till de lagstiftningar som anses vara allt för generella eller oklara. Om en ändamålsinriktad tolkning ska göras, brukar förarbeten ha stor betydelse, då de framställer de grundläggande syftena med författningen.²⁶ De förarbeten som framförallt har varit relevanta för att kunna utreda gällande rätt på området har varit: Betänkandet av straffrättsanvändningsutredningen *Vad bör straffas Del 2*, Betänkandet av 1973 års fri- och rättighetsutredning *Medborgliga fri- och rättigheter* och regeringens proposition *Om ändring i regeringsformen*. Vad gäller praxis som rättskälla är det främst rättspraxis från de högre instanserna såsom prejudikat från Högsta Domstolen (HD), som är

²³ Ahmed, S. (2004) s. 3-5.

²⁴ *Ibid*, s. 64.

²⁵ Lundahl (2002) s. 27.

²⁶ Peczenik (1974) s. 109; Ramberg m.fl. (2018) s. 48-49.

det vägledande och samtidigt bidrar till en rättsutveckling. Domstolar kan följaktligen anses skapa den gällande rätten eller fastställa den, det vill säga klargöra rätten.²⁷

I uppsatsen har det främst varit *rättspraxis från Europadomstolen* som har tillämpats för att utreda rättsläget, då denna domstol har utrett ämnet i fråga i relation till de mänskliga fri- och rättigheterna i EKMR. Domstolen har då klargjort vad dessa artiklar de facto innebär i relation till ett slöjförbud. Rättskällan juridisk doktrin som har använts i uppsatsen har sett till ovannämnda rättskällor en svag auktoritet. Däremot beskrivs juridisk doktrin som ett vägledande komplement till förarbeten och rättspraxis.²⁸ Doktrin anses dessutom utgöra en viktig komponent i den praktiska betydelsen då rättsvetenskap anses utgöra ett viktigt redskap när juridiken ska förstås. Det anses därför vara felaktigt att helt avfärda den juridiska doktrinen som en självständig rättskälla. En del juridiska doktriner har jämväl fått en sådan auktoritet att de används före andra rättskällor som har en högre rättskällestatus när de står i strid med varandra.²⁹ Den ledande doktrinen inom rättsområdena har tillämpats för att komplettera primärkällorna och har ansetts vara tillförlitlig, då det är främst denna doktrin som framstående forskare inom dessa områden hänvisar till. Denna juridiska doktrin har framför allt varit författade av *Nils Jareborg, Claes Lernestedt, Thomas Bull & Fredrik Sterzel, Joakim Nergelius, Victoria Enkvist, Hans Danelius och Iain Cameron*.

Utöver hittills redogjorda material har motioner från partierna Moderaterna och Sverigedemokraterna tillämpats, för att visa på de bakomliggande syftena som finns för ett införande av slöjförbud i den svenska för- och grundskolan. Litteratur och undersökningar om islam och slöjan har därutöver förekommit, för att kunna redogöra för vad slöjan innebär inom religionen och vad den symboliserar för dem som bär den. Utöver detta har framträdande representanters verk för postkolonial feminism använts, dessa representanter har då främst varit *Chandra Mohanty* och *Sara Ahmed*. Vad gäller nyhetsartiklarna som förekommer i uppsatsen, redogör dessa enbart för uttalanden som gjorts direkt till media av lärare, rektorer eller kommunala tjänstemän. Artiklarna har använts eftersom att dessa uttalanden bara går att återfinna där.

²⁷ Ramberg (2017) s. 773.

²⁸ Ramberg m.fl. (2018) s. 73.

²⁹ Lehrberg (2018) s. 207-209.

1.7 Forskningsläge

Frågan om slöjförbud har länge varit debatterad i Europa och har på senaste blivit mer aktuell i Sverige. Frågan enligt mig har främst utretts ur ett arbetsrättsligt, offentlighetsrättsligt eller EU-rättsligt perspektiv. *Reinhold Fahlbeck* har bland annat i hans avhandling *Bed och arbeta: om religionsfrihet i arbetsliv och skola* utrett ämnet ifråga ur ett arbetsrättsligt perspektiv.³⁰ *Hedvig Bernitz* har även utrett frågan i *EU-rätten och de konfessionella friskolorna*.³¹ Däremot har ämnet ifråga inte utretts något väsentligt ur ett straffrättsligt perspektiv tidigare och därav finns det inte mycket forskning sett till detta rättsområde. Jag anser därtill att det har skett ett mycket begränsat antal större undersökningar angående varför muslimska praktiserande kvinnor, som bär slöjan, valt att bära den och vad den symboliserar för dem. Jag har funnit två sådana undersökningar internationellt som tillämpats i uppsatsen, en som utförts i Kuwait och en i Frankrike.³² Däremot har ingen större undersökning skett på nationell nivå. Jag anser således att flera sådana undersökningar borde göras när frågan om slöjförbud utreds.

Jag anser dessutom att det finns en sparsam forskning vad gäller de kriminalrättsliga grundprinciperna på en nationell nivå. Det har enbart funnits två ledande forskare som utrett forskningsämnet på djupet och som efterföljande forskning mestadels har hänvisat till. Dessa är *Nils Jareborg* och *Claes Lernestedt* vars arbeten har legat till grund för denna uppsats.³³ Jag anser därför att mer forskning borde utföras inom detta område, speciellt när det kommer till frågan om vad som bör kriminaliseras, då det är en essentiell fråga. Vad gäller det postkoloniala feministiska området får det enligt mig anses att denna inriktning inom genusvetenskap, under de senaste åren har utvecklats och tagit mer plats. Framstående forskare här är *Gayatri Chakravorty Spivak*, *Sara Ahmed*, *Bell Hooks*, *Kimberlé Crenshaw* och *Chandra Talpade Mohanty*.³⁴ I detta arbete ligger dock fokus på Ahmeds och Mohantys verk. Ur ett historiskt perspektiv och i relation till andra genusvetenskapliga inriktningar är dock denna forskning mer framträdande internationellt och har främst på senare år blivit mer aktuell nationellt. Framträdande forskare på en nationell nivå som forskar inom postkolonial feminism är bland annat *Irene Mollina*, *Paulina de los Reyes* och *Diana Mulinari* som bland

³⁰ Fahlbeck (2011).

³¹ Bernitz (2016/17).

³² Abdullah-Khan och Botz-Bornstein (2014).

³³ Jareborg (2001); Lernestedt (2003).

³⁴ Tollin och Törnqvist (2014) s. 117.

annat har producerat *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass och etnicitet i det moderna Sverige*.

1.8 Disposition

För att kunna besvara frågeställningarna kommer först en redogörelse kring slöjans symbolik och innebörd, sett till såväl religionen som de som bär den att presenteras. Sedan kommer en redogörelse kring hur religiösa kläder har kommit att regleras i länderna Frankrike, Danmark och Sverige att ske. För att visa på att ett slöjförbud kan resultera i olika konsekvenser, beroende på vilket rättsområde som förbudet härstammar från. Uppsatsen går sedan vidare och presenterar de ledande kriminalrättsliga grundprinciperna i Sverige efterföljt av de utvalda fri- och rättigheterna i 2 kap. RF och EKMR. Sedan sker det en redogörelse för Europadomstolens praxis på området. Uppsatsen presenterar därefter de argument som ges för ett slöjförbud och urskiljer diskurser, som återfinns i motionerna och Europadomstolens praxis. Materialet analyseras sedan, där bland annat diskurserna analyseras ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv. Avslutningsvis presenteras slutsatserna där frågeställningarna besvaras.

2 Islam, slöjan och olika regleringar

Under de senaste åren har det varit stora debatter i flera europeiska länder kring acceptandet av den islamiska utövningen, speciellt när det kommer till bärandet av slöja (hijab).

Betoningen ligger på att avgöra hur islam och dess praktiker ska kunna accepteras, tolereras och inrymmas i sekulariserade länder som innehar religionsfrihet.³⁵ Den muslimska slöjan har blivit en av de mest framträdande symbolerna för islam runt om i världen. Muslimska kvinnor verkar bära slöjan antingen för att de övertalas till att täcka sig själva eller för att de tror att deras tro kräver det av dem. Det är således viktigt att både förstå slöjans nuvarande manifestation och kärnan till kontroversen.³⁶

2.1 Koranen och slöjan

Att bära slöja anses ofta vara en nödvändig förutsättning för att vara en bra praktiserande muslim. Somliga beskriver det till och med som den sjätte pelaren inom islam. Slöjan är av en sådan vikt att individer betraktar muslimska kvinnor som ej bär den som icke-religiösa.³⁷ Huruvida islam kräver att vuxna kvinnor ska bära slöja eller inte, är dock en kontrovers både inom den muslimska världen och utanför. En majoritet av alla muslimer anser dock att kvinnor ska täcka håret efter att de haft sin första menstruationscykel. Denna dominerande åsikt delas dock inte av alla. Det finns de som menar att det inte finns något i Koranen som stödjer detta krav. I Koranen går det att härleda tre arabiska ord som ligger till grund för debatten om slöjan är ett religiöst krav eller ej. Dessa är hijab, jilbab och khimar. När begreppet hijab används i Koranen verkar det referera till en typ av avskildhet, mest sannolikt en gardin eller skärm.³⁸

Begreppet ”hijab” har i dagligt språk kommit att beteckna en typ av huvudscarf vilket inte avsågs när begreppet användes i Koranen. Den viktigaste versen i Koranen där begreppet hijab används är i 33:e kapitlet vers 53. I versen skrivs det att män är tvungna att befinna sig bakom en hijab när de talar till profeten Muhammeds fruar i hans hus. Det ”hus” som avses är den första moskén i Medina. Hijab i versen går att tolkas på olika sätt där en minoritet menar

³⁵ Elver (2012) s. 1.

³⁶ Idrissi (2012) s. 75; Fatih (2019) s. 8.

³⁷ Hannan (2011) s. 81.

³⁸ Idrissi (2012) s. 75; Fatih (2019) s. 8.

att ordet syftar till en avskildhet mellan olika rum, exempelvis en gardin eller liknande och inte en huvudscarf. Den symboliska association som dock förekommer mellan bärandet av slöja och islam, bidrar till att vissa kvinnor utsätts för en påtryckning att bära den medan andra påtrycks för att sluta bära den.³⁹

2.2 Muslimska kvinnors reflektioner om slöjan

Det finns många olika anledningar till varför muslimska praktiserande kvinnor bära slöja, samtidigt som innebörden av den varierar för dem. Svaret på varför muslimska kvinnor bär slöja brukar enligt dem själva vara att de bär den för att de vill följa sin religion. De anser att det föreligger ett krav för muslimska kvinnor att bära slöja för att de ska kunna praktisera religionen.⁴⁰ Enligt somliga är anledningen utöver detta att bärandet av slöjan bidrar till att de känner en närhet till profeten Muhammad.⁴¹ En hel del bär likaledes slöja för att de stolt vill visa upp att de är muslimer samtidigt som slöjan för dem representerar deras arv och kultur.⁴² För andra beror valet istället på att det är en tradition.⁴³ En annan anledning är att slöjan utgör en stor del av identiteten, eller för att den hjälper dem att känna ett systerskap och en gemenskap med andra muslimska kvinnor som bär slöja. För andra handlar det istället om att slöjan hjälper dem att öka medvetenheten i samhället, kring de orättvisor och könsojämlikheter som finns.⁴⁴

En del muslimska kvinnor ser jämväl slöjan som ett medel för att kunna visa solidaritet till andra kvinnor som bär slöja, medan andra gör det för att kräva en likabehandling.⁴⁵

Muslimska kvinnor som bor i västvärlden använder därutöver slöja för att protestera mot staten och den politik som förs för att förbjuda slöjan.⁴⁶ En annan anledning är att slöjan bidrar till att de slipper den besvärande manliga uppmärksamheten, vilket leder till att de känner sig säkra i det offentliga.⁴⁷ Slöjan utgör dessutom ett klädesplagg som används i

³⁹ Idrissi (2012) s. 75-77; Fatih (2019) s. 8.

⁴⁰ Ahmed, L. (2011) s. 208-213; Elver (2012) s. 120; Abdullah-Khan & Botz-Bornstein (2014) s. 22-27; Fatih (2019) s. 9.

⁴¹ Croucher (2008) s. 204; Fatih (2019) s. 9.

⁴² D'souza-Lodhi (2019) s. 116; Ahmed, L. (2011) s. 208-213; Elver (2012) s. 120; Abdullah-Khan och Botz-Bornstein (2014) s. 22-27; Fatih (2019) s. 9.

⁴³ Croucher (2008) s. 199.

⁴⁴ D'souza-Lodhi (2019) s. 116; Ahmed, L. (2011) s. 208-213; Elver (2012) s. 120; Abdullah-Khan och Botz-Bornstein (2014) s. 22-27; Fatih (2019) s. 9.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Croucher (2008) s. 199.

⁴⁷ Abdullah-Khan och Botz-Bornstein (2014) s. 22-27; Croucher (2008) s. 199; Fatih (2019) s. 9.

modesyfte, samtidigt som en del använder den för att inta ett ställningstagande mot den västerländska konsumtionskulturen. Det finns däremot kvinnor som inte själva väljer att bära slöja, utan deras familj eller släkt kräver det av dem. Muslimska kvinnors val kan även härledas från gruppsyck, de bär slöjan för att deras vänner gör det och de vill utgöra en del av gruppen. Valet kan utöver hittills redogjorda anledningar bero på att de vill ha ett bra rykte.⁴⁸

2.3 Reglering av religiösa kläder

Trots att kvinnor har en mängd olika anledningar till varför de bär slöja självmant, har ett flertal länder runt om i Europa kommit att införa regleringar mot att bära den. Regleringen av slöjan och andra religiösa kläder kan te sig på olika sätt, även om det vanligt förekommande namnet brukar vara ”slöjförbud”. Regleringen kan antingen vara ett förbud som leder till en avstängning från skolan och en eventuell lärartjänst. Det kan också vara ett straffrättsligt förbud med böter som sanktion. Regleringen för dessa religiösa kläder kan dessutom avse olika platser, där vissa förbud gäller offentliga platser medan andra gäller skolområden.⁴⁹

I Frankrike finns det sedan 2004 en lag som ska reglera användandet av religiösa kläder i offentliga skolor, däribland slöjan, där konsekvensen om förbudet bryts är avstängning. Under 2010 kom Frankrike sedan att bli det första landet i Europa att införa en straffrättslig lagstiftning, som förbjuder att individer bland annat bär religiösa plagg som täcker ansiktet i det offentliga. Överträds förbudet blir sanktionen böter.⁵⁰ Danmark är ytterligare ett land som har en liknande straffrättslig lagstiftning för att reglera bärandet av religiösa kläder. Denna lag stadgar likaledes ett förbud mot att använda kläder som döljer ansiktet i det offentliga, med böter som konsekvens om förbudet överträds.⁵¹ Ett förbud kan utöver detta, såsom det har skett i Staffanstorps kommun i Sverige, fastställas för att synliggöra ett ställningstagande i frågan. Staffanstorps kommun uttrycker i deras integrationsplan att ett bärande av huvudduk av barn upp till årskurs sex inte accepteras och att elever i dessa årskurser därav inte får bära

⁴⁸ Ahmed, L (2011) s. 208-213; Elver (2012) s. 120; Abdullah-Khan och Botz-Bornstein (2014) s. 22-27; Fatih (2019) s. 9.

⁴⁹ Gohir (2015) s. 27-28.

⁵⁰ Légifrance: LOI n° 2010-1192 du 11 octobre 2010 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public (1) <beta.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFARTI000022911671>, besökt 2020-02-12; Gohir (2015) s. 27-28; Alouane (2014) s. 196.

⁵¹ Karnov internet, Lov 2018-06-08 nr. 717 om ændring af straffeloven 1 §, not 1-6, 2020-02-13.

den. Det förkommer dock inga sanktioner som konsekvens om detta förbud överträds, då det enbart är ett ställningstagande.⁵²

Utifrån det som nu angetts går det att urskilja att regleringen kring religiös klädsel mestadels brukar inta en straffrättslig eller offentlighetsrättslig form, där den straffrättsliga uppdragar sig i form av böter och den offentlighetsrättsliga i form av avstängningar. Nedan sker en djupare redogörelse för hur regleringen av religiös kläder ser ut i Frankrike, Danmark och Sverige.

2.3.1 Fransk rätt

Frankrikes parlament antog den 15 mars 2004 lag nr. 2004-228, även kallad *the Law on secularism*, utifrån principen att det offentliga ska vara separat från det religiösa. Lagen förbjuder ett bärande av tecken eller kläder, som visar en religiös anslutning, inom statliga grund- och gymnasieskolor. Lagstiftningen medför att det i *the Education Code* numera finns ett krav på att det inom varje skolan ska finnas en speciell nämnd för disciplinära förfaranden, vars uppgift är att samtala med elever som väljer att bära religiösa symboler trots förbudet. De konsekvenser som visar sig förekomma vanligtvis när elever bryter mot förbudet, är att de antingen stängs av eller att eleverna väljer att byta skolor. Somliga elever kan dessutom ibland välja distansundervisning istället. Sedan lagen infördes har efterkommande undersökningar visat på att förbudet är effektivt. En rapport som utfördes år 2005 visade att bärandet av religiösa symboler i skolan hade sjunkit med mer än 50% jämfört med året innan.⁵³

Sedan år 2010 finns det även en straffrättslig lag i Frankrike, som förbjuder all sorts klädsel som döljer ansiktet, oavsett vad anledningarna eller omständigheterna är. En bakomliggande faktor till denna lag är intentionen att specifikt förbjuda bärandet av burka och niqab, då de enligt dåvarande sittande parlament symboliserar ett kvinnoförtryck.⁵⁴ Lagen stadgar att ingen får bär en dräkt som är avsedd att dölja sitt ansiktet i det offentliga. Förbudet avser däremot inte beteenden som krävs eller tillåts enligt lagar och förordningar, om det är motiverat av hänsyn till hälso- eller yrkesmässiga skäl eller om det är en del av sport, fester, konstnärliga

⁵² Staffanstorps Kommun: "Integrationsplan för Staffanstorps kommun", <staffanstorp.se/wp-content/uploads/2019/09/INTEGRATIONSPLAN-2016-REVIDERAD-2019.pdf>, besökt 2020-02-13, s. 13; TT: "Slöjförbudets effekt: Fler bär slöja", Aftonbladet, <www.aftonbladet.se/nyheter/a/vQP32m/slojforbudets-effekt-fler-bar-sloja>, besökt 2020-02-12.

⁵³ Dogru v. France, no. 27058/05, ECHR 2009 punkt 32.

⁵⁴ Alouane (2014) s. 195-196.

eller traditionella evenemang. Påföljden för den som bryter mot förbudet är böter på 150 euro och kan komma att kombineras med medborgarundervisning. De individer som ålägger andra att dölja sitt ansikte genom våld, hot, tvång, maktmissbruk eller via sin myndighetsutövning på grund av deras kön, kan sedan dömas till ett års fängelse och 30 000 euro i böter. Om ett påtvingande sker gentemot en minderårig kan straffet istället bli två års fängelse och 60 000 euro i böter.⁵⁵

2.3.2 Dansk rätt

Ett flertal länder i Europa har efter Frankrikes införande år 2010 infört liknande förbud. Ett av dessa länder är Danmark som år 2018 införde lagen *Lov 2018-06-08 nr. 717 om ændring af straffeloven, Tildækningsforbud*, som anger ett förbud mot att bära kläder som döljer ansiktet i det offentliga. Syftet med förbudet är att främja och underlätta social interaktion och samexistens. Förbudet gäller dock inte om ansiktet täcks utifrån ett godkänt syfte, i denna bedömning ägnas särskild uppmärksamhet åt plaggets natur, den faktiska användningen och situationen där plagget bärs. Ett exempel på detta är när individer bär en halsduk, mössa eller liknande i syfte som köldskydd och det är lämpligt med ett sådant skydd. Om maskeringen sker för religiösa skäl är det tillåtet om det sker i samband med en specifik religiös handling eller liknande, exempelvis i en religiös byggnad, i samband med ett bröllop eller en begravningsritual. Om maskeringen sker utanför sådana konkreta religiösa sammanhang är det inte tillåtet med maskeringen. Förbudet gäller dessutom under transporter till och från den religiösa platsen.⁵⁶

Rekvisitet kläder avser alla plagg som används för att dölja ansiktet. En kärnfaktor i bedömningen är om det är möjligt att se och läsa personens ansiktsuttryck. Plagg som enbart gör ögon och mun synliga är exempel på plagg som döljer ansiktet och är förbjudna, exempelvis burka och niqab. Om förbudet överträds en första gång kan påföljden bli 1 000 DKK i böter, överträds det sedan en andra gång kan boten istället bli 2 000 DKK. Vid tredje

⁵⁵ Légifrance: LOI n° 2010-1192 du 11 octobre 2010 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public (1) <beta.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFARTI000022911671>, besökt 2020-02-13; Légifrance: Code pénal – Article 131-13, <www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do;jsessionid=ECB0BC927353AA1E5A5291457637C5B4.tplgfr42_s_1?cidTexte=LEGITEXT000006070719&idArticle=LEGIARTI000006417259&dateTexte=20200522&categorieLien=id#LEGIARTI000006417259>, besökt 2020-02-13.

⁵⁶ Karnov internet, Lov 2018-06-08 nr. 717 om ændring af straffeloven 1 §, not 1-6, 2020-02-13.

och fjärde överträdelsen kan boten bli 5 000 DKK respektive 10 000 DKK.⁵⁷ Beloppets fastställande baseras på domstolens specifika bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Den angivna straffnivån kan avvika uppåt eller nedåt om det finns försvårande eller förmildrande omständigheter i det specifika fallet.⁵⁸

2.3.3 Svensk rätt

I Sverige finns det för tillfället varken något straff- eller offentlighetsrättsligt förbud mot religiösa kläder och symboler i skolor eller det offentliga. Det har dock inkommit motioner till ett flertal av landets kommuner, angående huruvida ett slöjförbud bör införas i för- och grundskolan. Dock har enbart två kommuner fram till februari 2020 bifallit en sådan motion.⁵⁹ Dessa har varit ovannämnda Staffanstorps kommun och Skurups kommun. I den motion som bifölls i Skurups kommun har det bland annat angetts att hijaben, som syftar till att dölja personal och elever, inte ska vara tillåten inom kommunernas för- och grundskolor.⁶⁰ Beslutet har däremot överklagats till förvaltningsrätten av bland annat vänsterpartiet i Skurups kommun och beslutet väntar i skrivande stund på att prövas.⁶¹ Vad slöjförbudet de facto kommer innebära och huruvida det kommer vara ett offentlighetsrättsligt eller straffrättsligt förbud återstår att se. I en mejlkorrespondens som jag har haft med Skurups Kommuns kanslichef, har han angett att detta kommer fastställas i en kommande integrationsplan om beslutet bifalls vid rättsprövningen.⁶²

Under hösten 2019 kom sedan partiet Moderaterna, under deras partistämman, att fastställa att en utredning skulle tillsättas för att utreda om ett slöjförbud borde införas i den svenska för-

⁵⁷ Karnov internet, Lov 2018-06-08 nr. 717 om ændring af straffeloven 1 §, not 1-6, 2020-02-13.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ TT: "Skolverket: Slöjförbudet inte tillåtet", Sveriges radio <sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7409480>, besökt 2020-02-13; Lars Nyström: "Motion från Lars Nyström (SD) om huvudduksförbud i Skurups kommuns skolor och förskolor", Skurups kommuns kommunfullmäktige, <www.skurup.se/35560>, besökt 2020-02-13, s. 177; Staffanstorps Kommun: "Integrationsplan för Staffanstorps kommun", <staffanstorp.se/wp-content/uploads/2019/09/INTEGRATIONSPLAN-2016-REVIDERAD-2019.pdf>, besökt 2020-02-15, s. 13.

⁶⁰ Lars Nyström: "Motion från Lars Nyström (SD) om huvudduksförbud i Skurups kommuns skolor och förskolor", Skurups kommuns kommunfullmäktige, <www.skurup.se/35560>, besökt 2020-02-15, s. 175-177.

⁶¹ Julia Ericsson: "Läraren Naouel efter beslutet om slöjförbud: Elever agerar poliser", SVT Nyheter, <www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/lararen-naouel-efter-slojforbud-elever-agerar-poliser>, besökt 2020-02-15.

⁶² Se bilaga A

och grundskolan. Det har dock inte framgått vad slöjförbudet kommer innebära eller om det ska ha en straffrättslig eller offentlighetsrättslig form.⁶³

Utifrån de diskussioner som sker i Sverige idag går det att urskilja att det är oklart vad ett slöjförbudet kommer innebära. Det är jämväl otydligt om det kommer bli ett straffrättsligt förbud, i form av böter eller om det kommer bli ett offentlighetsrättsligt förbud, i form av avstängningar. Mitt syfte med uppsatsen är däremot, som tidigare nämnts, att undersöka en eventuell kriminalisering av slöjan. Utgångspunkten för denna uppsats kommer därför vara att *slöjförbudet* innebär ett *straffrättsligt förbud*. I det följande kommer således en eventuell kriminalisering av slöjan utredas i relation till kriminalrättsliga grundprinciper och relevanta fri- och rättigheter, både nationella och internationella. Det är därtill inte alla religiösa kläder som kommer diskuteras utifrån denna straffrättsliga kontext, som tidigare har nämnts och motiverats i avgränsningen, utan enbart huvudduken (hijaben).

⁶³ Moderaterna: Motioner bok ett - utskott ett till fem, partistämman 2019 <[moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2019-09/Motionsbok_1_190924_0.pdf](https://www.moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2019-09/Motionsbok_1_190924_0.pdf)>, besökt 2020-02-17, s. 4.

3 Kriminalrättsliga grundprinciper

Straffet är den metod som är mest ingripande när staten ska styra samhällsmedborgarnas beteende. Lagstiftaren markerar att ett beteende inte är önskvärt ur samhällets synpunkt när beteendet beläggs med ett straff. Istället indikerar lagstiftaren att beteendet är klandervärt och att det utgör en grund för staten att tillgripa sitt yttersta maktmedel. Om ett beteende utpekas som klandervärt sker det på samma gång en stigmatisering av den som utför beteendet, där denne anses vara klandervärd.⁶⁴ De två som behandlar frågan om när samt hur kriminalisering ska ske och gör det utförligt i svensk doktrin är *Nils Jareborg* och *Claes Lernestedt*.⁶⁵

3.1 Jareborg

Enligt Jareborg är kriminalisering en social kontroll som är knuten till allmänna regler. Han poängterar att en kriminalisering som kontrollform bör vara den sista utvägen när ett problem behöver bekämpas, detta benämns som *ultima ratio*. Anledningen till denna princip är att en kriminalisering är en kraftig reaktion från samhället och innefattar ett obehag och lidande. Jareborg anser att en kriminalisering inte enbart kan grunda sig på symboliska skäl.⁶⁶ Han menar att en kriminalisering bör ske om det finns ett värde eller intresse att skydda exempelvis liv, frihet eller hälsa. En annan benämning för detta är *ett skyddsintresse* eller *ett skyddsobjekt*.⁶⁷ Han anser dock inte att alla skyddsintressen bör skyddas via kriminalisering, då det alltid föreligger en presumtion om att kriminalisering inte ska ske som måste motbevisas. För att en gärning ska vara straffvärd måste det finnas ett *särskilt skyddsvärt intresse* enligt huvudprincipen. Jareborg betonar dessutom att kriminaliseringen måste vara någorlunda effektiv. Utöver detta menar han att en kriminalisering inte får avse enskilda individer eller gärningar, utan måste avse gärningstyper. Han anser att det som ska hindras med straff är beteenden som orsakar skada och inte enbart obehag.⁶⁸

Jareborg belyser dock själv att det är långt ifrån klart vad som anses falla under begreppet skada, vilket gör att den frågan på många sätt är öppen. Jareborg menar att betydelsen för en gärningstyps straffvärde är hur nära den står skyddsintresset. Det föreligger därför ett mindre

⁶⁴ SOU 2013:38 s. 18.

⁶⁵ *Ibid*, s. 424.

⁶⁶ *Ibid*, s. 425-426; Jareborg (2001) s. 46-48.

⁶⁷ Jareborg och Ulväng och Asp (2013) s. 39-40.

⁶⁸ SOU 2013:38 s. 427; Jareborg (2001) s. 51-53.

behov att belägga gärningar med straff, ju längre ifrån skyddsintresset den direkta kränkning är. Att samhället vill markera att det ser allvarligt på en viss sak, kan inte endast användas som en grund för kriminalisering enligt Jareborg.⁶⁹ Han utgår sedan ifrån två huvudsakliga principer när det kommer till *hur kriminalisering bör ske*. Dessa är legalitetsprincipen och det som han kallar för konformitetsprincipen, vilket inkluderar skuldprincipen.⁷⁰

3.1.1 Legalitetsprincipen

Enligt Jareborg sätter legalitetsprincipen en grundläggande ram för hur en kriminalisering bör ske. Principen innebär att straff inte bör ådömas utan direkt stöd i skriven lag.

Legalitetsprincipen ställer sådana krav på lagstiftningen att medborgarna ska kunna förutse i viss mån hur, *men framförallt när*, de kan bli föremål för ingripanden som är straffrättsliga. I samband med detta kommer dessutom rättssäkerheten att garanteras. Det finns enligt Jareborg fyra fristående krav som tillsammans utgör legalitetsprincipen, dessa är föreskriftskravet, retroaktivitetsförbudet, analogiförbudet och obestämdhetsförbudet.⁷¹ Föreskriftskravet stadgar att det måste finnas en föreskrift till stöd för att brott skall föreligga och straff ska kunna utdömas. Retroaktivitetsförbudet stadgar att en föreskrift inte får vara bakåtverkande. Analogiförbudet anger att en föreskrift inte får tillämpas utöver vad ordalydelsen tillåter, vilket innebär att den inte får användas analogiskt och vara till nackdel för den tilltalade. Obestämdhetsförbudet innebär att det uppställs krav på att föreskriften är begriplig och preciserad, det vill säga den måste i en rimlig utsträckning vara bestämd i sin utformning.⁷²

3.1.2 Konformitetsprincipen

Legalitetsprincipen kan vidare till viss del härledas från konformitetsprincipen, som stadgar att endast den som kan rätta sig efter lagen kan drabbas av en brottspåföljd. Personen i fråga måste då ha tillfälle och förmåga att rätta sig efter lagen.⁷³ Principens nyckelord är begreppet *kan* där ordet anses syfta på antingen tillfälle eller förmåga eller bådadera.

Sammanfattningsvis innebär konformitetsprincipen att gärningsmannen måste förstå att hen gör något och att detta något är straffrättsligt otillåtet.⁷⁴ Konformitetsprincipen finner därtill

⁶⁹ SOU 2013:38 s. 428-429; Jareborg (2001) s. 54-55.

⁷⁰ SOU 2013:38 s. 429; Jareborg (2001) s. 57-59.

⁷¹ SOU 2013:38 s. 429; Jareborg och Ulväng och Asp (2013) s. 45-46.

⁷² Jareborg och Ulväng och Asp (2013) s. 46.

⁷³ *Ibid*, s. 48.

⁷⁴ Jareborg (1994) s. 194-195.

sin motivering i medborgarnas krav på rättssäkerhet.⁷⁵ En annan viktig princip för hur kriminalisering bör ske är skuldprincipen, som utgör en del av Jareborgs konformitetsprincip. Principen stadgar att straffrättsligt ansvar enbart bör åläggas den som är bevisat skyldig, samtidigt som straffet inte ska vara strängare än måttet av skulden.⁷⁶ Jareborg ställer sedan upp ett flertal principer angående hur kraftigt ett straffhot ska vara. Bland dessa återfinns humanitetsprincipen och proportionalitetsprincipen.⁷⁷

3.1.3 Humanitetsprincipen och Proportionalitetsprincipen

Humanitetsprincipen innebär att om samma mål kan uppnås med svagare medel, är det moraliskt förkastligt att hota med straff och att verkställa straff. Ur en moralisk synpunkt bör en börja med att använda svaga straffhot, då en inte vet något om hur hotets styrka påverkar brottslighetens omfattning. När straffvärdet ska fastställas konkret baseras det på hur goda skäl för och emot det finns för kriminalisering. När en tilldelning av straffskala ska ske strävar en efter proportionalitet mellan straffsatsen för en viss gärningstyp och dess straffvärde. Samma straffskalor ska då tilldelas de gärningstyper med ett likartat straffvärde. Proportionalitetsprincipen handlar dock om en relativ proportionalitet och inte någon absolut sådan mellan brottet och straffet.⁷⁸

3.2 Lernestedt

I sin avhandling *Kriminalisering: Problem och principer* behandlar Claes Lernestedt kriminalisering med betoning på vad som krävs för en restriktiv användning. Enligt honom finns det i huvudsak fyra problemområden som en kriminalisering måste passera för att den ska vara godtagbar, nämligen *intresse, skada, förstadier och effektivitet*.⁷⁹ Skadeområdet *förstadier* är däremot inte av intresse för denna uppsats utifrån syftet. Därav kommer inte en redogörelse kring detta skadeområde att ske.

⁷⁵ Jareborg och Ulväng och Asp (2013) s. 49.

⁷⁶ *Ibid*, s. 48-49.

⁷⁷ SOU 2013:38 s. 430.

⁷⁸ Jareborg och Ulväng och Asp (2013) s. 50-51.

⁷⁹ SOU 2013:38 s. 431.

3.2.1 *Intresse*

Problemområdet intresse, det vill säga det som ska ges skydd, anger att inte alla intressen kan vända sig till straffrätten för att söka skydd. Området intresse ska dessutom behandlas separat från och före området *skada*. Inom området *intresse* ska det som önskas att skyddas med ett straffbud motiveras. Det första kravet är då att lagstiftaren anger vilket intresse kriminaliseringen avser att skydda, det vill säga vad syftet är. Vanligtvis uppges detta i förarbetena men kan ibland återfinnas i lagtexten. Det andra kravet är att intressent inte enbart får beskriva ett frånvarande beteende som är avsett att straffas, utan det måste anges en motivering och varför detta frånvarande beteende behöver upphöra. Det tredje kravet är att intresset sedan måste ange ett alternativt beteende till det som ska upphöras, det måste därtill ske en motivering till varför detta alternativa beteende är önskvärt.⁸⁰

Lernestedt menar att somliga skyddsintressen är självklara medans andra intressen måste motiveras. Han poängterar att ett flertal intressen kan skyddas av ett straffbud och indikerar att om en restriktivitet önskas, bör det föreligga begränsningar för hur många intressen som kan åberopas till stöd för en kriminalisering. Han menar att det går att urskilja ett mönster i vissa förarbeten, där vissa kriminalisering egentligen grundar sig på ett fåtal intressen. Det sker då en argumentation kring att kriminaliseringen skyddar ett flertal intressen, eftersom att det enda eller de fåtal intressen som egentligen ligger till grund för en kriminalisering inte är tillräckliga. En uppräknig av ett flertal intressen sker då, men ingen av dem betonas som det bärande argumentet för kriminaliseringen.⁸¹ Lernestedts krav på att ange tydliga intressen syftar till att avslöja vad som gömmer sig bakom språket. Han menar att detta är en viktig faktor om en restriktivitet önskas, eftersom att det annars går att formulera vilka intressen som helst. Efter att ett skyddsvärt intresse har slagits fast, blir nästa steg i denna kriminaliseringsprocess att undersöka området *skada*.⁸²

3.2.2 *Skada*

Skadeområdet undersöker hur gärningstypen påverkar intresset negativt. Enligt Lernestedt är det offerskada och gemenskapsskada som är de två huvudpositionerna i doktrinen, när straffrättsliga överväganden sker. Att offerskada bör vara ledande anser de som menar att den

⁸⁰ SOU 2013:38 s. 431-432; Lernestedt (2003) s. 165-168.

⁸¹ SOU 2013:38 s. 432-433; Lernestedt (2003) s. 168-171.

⁸² SOU 2013:38 s. 434; Lernestedt (2003) s. 174.

straffrättsligt relevanta skadan är den som sker mot brottsoffret i ett konkret fall. Ett brottsoffer kan utgöras av såväl enskilda som stat och allmänhet. Det enda underlaget som behövs då för att uppskatta skadan är vad brottsoffret har fått utstå.⁸³ De som anser att gemenskapsskada bör vara det ledande lägger betoning på att det gemensamma är det viktiga och inte den enskilde. Huvudpositionerna skiljs åt genom att gemenskapsskadepositionen fokuserar på gruppen eller normen medan offerskadepositionen fokuserar på brottsoffret.⁸⁴

3.2.3 Effektivitet

Effektivitet är det sista problemområdet som en eventuell kriminalisering måste passera. Det som undersöks i detta område är om en kriminalisering kan förväntas bli effektiv, då den endast kan genomföras om detta är fallet. För att en effektivitet ska föreligga är det första kravet att den som begår gärningspåståendet i en högre grad måste kunna upptäckas och fällas. Det andra kravet är att gärningstypen måste påverkas negativt. En svårighet när det kommer till dessa krav är att mycket av kunskapen som behövs till beslutsunderlaget oftast nås efter det att kriminaliseringen har genomförts. En allt vanligare tolkning av området effektivitet enligt Lernestedt har blivit att ett straffstadgande är effektivt, om det får en viss publicitet och är begripligt formulerat.⁸⁵

3.3 Delanalys

Bland de kriminalrättsliga grundprinciper som Jareborg och Lernestedt ställer upp anser jag att en av de viktigaste principerna är *ultima ratio*. Jareborg stadgar nämligen att svagare medel ska användas om samma mål kan uppnås via detta, samtidigt som Lernestedt ställer upp fyra genomgående problemområden med krävande krav för att en kriminalisering ska kunna vara acceptabel. Jag menar att båda visar tydliga indikationer på att det måste föreligga tydliga och väl motiverade intressen, till varför ett beteende ska kriminaliseras. Min uppfattning är att båda dessutom betonar att beteenden som enbart bidrar till obehag eller som anses opassande utifrån symboliska skäl, inte kan anses falla in under begreppet relevant skada och därför ska de inte heller kriminaliseras. Att beteendet skadar ett relevant och väl motiverat intresse, där detta beteende enbart kan stoppas via en kriminalisering och inte ett

⁸³ SOU 2013:38 s. 434-435; Lernestedt (2003) s. 181-183 och s. 189-191.

⁸⁴ SOU 2013:38 s. 435; Lernestedt (2003) s. 191-202.

⁸⁵ SOU 2013:38 s. 438-439; Lernestedt (2003) s. 312-317.

annat medel, är enligt mig de grundprinciper som är mest avgörande när en kriminalisering diskuteras. Att en kriminalisering inte kan grunda sig på ett flertal intressen är dessutom något som kan urskiljas är av vikt för dem båda. Jag menar att detta jämväl är av relevans när kravet på effektivitet beaktas, då det inte går att mäta en effektivitet om ett klart syfte med kriminaliseringen inte anges. Enligt mig är därför dessa punkter de som främst måste beaktas när den första frågeställningen ska besvaras.⁸⁶

⁸⁶ Se avsnitt 7.

4 Nationell rätt

Utöver de krav som de kriminalrättsliga grundprinciperna ställer, måste en eventuell kriminalisering av slöjan utarbetas med hänsyn till de krav som både nationella och internationella fri- och rättigheter ställer upp. De rättigheter som särskilt betonas i slöjdebatten är diskrimineringsförbudet samt yttrande- och religionsfriheten som bland annat återfinns i 2 kap. RF.⁸⁷ För att undersöka hur en eventuell kriminalisering förhåller sig till dessa fri- och rättigheter, behöver de således studeras.

4.1 Regeringsformen (1974:152)

De grundläggande fri- och rättigheterna som anges i 2 kap. RF ska bland annat beaktas av lagstiftaren, när nya regler beslutas. Det gemensamma för rättighetsreglerna i 2 kap. RF är att de är rättsligt bindande. Om en utredning berör rättigheterna i kapitlet måste dessa rättigheter därför behandlas inom utredningen, för att det ska kunna anses att denna utredning har utförts enligt gällande rätt.⁸⁸ Enligt betänkandet av 1973 års fri- och rättighetsutredning betonar utredningen att de rättighetsbegrepp som tillämpas i 2 kap. RF är oskarpa och vidsträckta i konturerna. Rättigheterna måste därför kunna inskränkas, om det är av vikt för att väsentliga samhällseliga och enskilda intressen ska kunna tillgodoses. Fri- och rättigheterna får således inte äventyra de intressen som är centrala för en demokrati.⁸⁹ Vad gäller rättigheternas styrka i 2 kap. kan de antingen delas in i absoluta eller relativa rättigheter, där bland annat religionsfriheten tillhör den förstnämnda gruppen och yttrandefriheten den sistnämnda.⁹⁰

4.1.1 2 kap 1 § p. 1 – Yttrandefriheten

Yttrandefriheten återfinns i 2 kap. 1 § 1 st. 1 p. RF där det fastställs att friheten innebär en ”frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor”. Det framgår av lagtexten att skyddet för yttrandefriheten som RF ger inte är knutet till någon viss *form* för yttranden. Det är klart och tydligt att tal och skrift omfattas

⁸⁷ Fredrik Wallin: ”Skolverket: Inte tillåtet med slöjförbud i skolan”, Skolvärlden, <skolvarlden.se/artiklar/skolverket-inte-tillatet-med-slojforbud-i-skolan>, besökt 2020-03-01.

⁸⁸ Åhman (2019) s. 39-41; Nergelius (2018) s. 138.

⁸⁹ SOU 1975:75 s. 91.

⁹⁰ SOU 2008:125 s. 391; Nergelius (2018) s. 138.

då detta uppges men skyddet inkluderar även andra uttryckssätt. Friheten anger inte heller något speciellt *inhåll* som skyddas utan det är känslor, tankar, åsikter och upplysningar som skyddas.⁹¹ Yttrandefriheten inkluderar därtill konstnärliga framställningar, vilket framgår av lagtexten när det stadgas att friheten inkluderar uttryckandet av känslor och tankar.⁹² I 1 § 2 st. RF fastställs det sedan att yttrandefriheten dessutom regleras i YGL och TF. De aspekter av yttrandefriheten som inte faller in under YGL och TF, såsom yttrande som sker mellan enskilda, en mindre krets eller de som framförs vid offentliga möten som inte är radio eller tv sända, är yttranden som täcks av RF. Dock skyddas inte brottsliga yttranden eller yttranden som saknar samband med den fria åsiktsbildningen av varken TF, YGL eller RF.⁹³ Det är således religionsfriheten under RF som blir aktuell när ett slöjförbud diskuteras.

I ett flertal fall kommer dock yttrandefriheten behöva inskränkas, för att skydda andra motstående, men viktiga samhällsintressen.⁹⁴ De inskränkingsmöjligheter som finns för yttrandefriheten är framförallt de yttranden som faller in under yttrandefrihetsbrotten, såsom hets mot folkgrupp men även brott som sker mot rikets säkerhet och den allmänna ordningen.⁹⁵ Inskränkingsmöjligheterna återfinns i 2 kap. 20-23 §§ RF, där det i 20 § fastställs att yttrandefriheten får begränsas via lag. Begränsningen som utförs får dock endast ske i en utsträckning som är förenlig med 21-23 §§ i kapitlet. 21 § stadgar att begränsningarna enligt 20 § enbart får ske för att ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle ska kunna tillgodoses. Det fastställs vidare att begränsningarna ej får överstiga det som är nödvändigt för att ändamålet ska kunna uppnås. Enligt professorerna *Thomas Bull och Fredrik Sterzel* inom konstitutionell rätt, är det ett opreciserat krav att begränsningen ska vara godtagbar i ett demokratiskt samhälle. De menar däremot att det är svårt att vid en lagprövning, hävda att en lag inte är godtagbar i ett demokratiskt samhälle. Om både regeringen och riskdagen har godtagit lagen.⁹⁶

Att begränsningarna måste vara nödvändiga med hänsyn till ändamålet innebär att det måste ske en proportionalitetsbedömning.⁹⁷ Bedömningen innefattar tre steg, där det första steget är

⁹¹ Bull och Sterzel (2019) s. 61.

⁹² *Ibid*; SOU 1975:75 s. 188.

⁹³ Prop. 1975/76:209 s. 139-142; Nergelius (2018) s. 141-142; Strömberg och Lundell (2013) s. 13; Bull och Sterzel (2019) s. 61.

⁹⁴ SOU 1978:34 s. 53; & Prop. 1975/76:209, s. 224.

⁹⁵ SOU 1975:75 s. 123; Prop. 1975/76:209 s. 141-142.

⁹⁶ Bull och Sterzel (2019) s. 95.

⁹⁷ *Ibid*; & Nergelius (2018) s. 164.

att besluta om det önskade resultatet kan uppnås via åtgärden. Det andra steget undersöker om det finns andra alternativa åtgärder som är mindre ingripande, vilket inkluderar en undersökning ur kostnads- och effektivitetssynpunkt. Det tredje och sista steget är sedan en allmän bedömning, där vinsterna med åtgärden och det intrång i rättigheten som sker ställs mot varandra och övervägs. Om det allmänna vinner en fördel av ingreppet och det står i proportion till den skada som orsakas den enskilde, ska det anses att ingreppet är proportionerligt.⁹⁸ I 21 § 3 meningen stadgas det dock att begränsningar inte får göras enbart på grund av religiösa, politiska eller andra åskådningar, vilket är en del av diskrimineringskyddet.⁹⁹ Yttranden som har positiv betydelse ur upplysnings- och opinionsfrihetssynpunkt bör därutöver endast motverkas när de går för långt.¹⁰⁰

Enligt 23 § 1 st. 1 meningen RF får yttranden begränsas "[...] med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott.". Uppräkningen av brott är dock inte uttömmande utan kan anses ange typfall där yttrandefriheten är tillåten att begränsas. Att uppräkningslistan inte är uttömmande framgår av att yttrandefriheten, utöver de situationer som anges i första meningen, får begränsas om särskilt viktiga skäl föranleder det enligt 23 § 1 st. 3 meningen RF.¹⁰¹ Brotts mot den allmänna ordningen är exempelvis störande folksamlingar med uppsåt att bruka våld mot myndighet medan brott mot rikets säkerhet kan vara exempelvis spioneri.¹⁰² Yttrandefriheten ska dock vara så långtgående som möjligt när det kommer till bland annat religiösa och kulturella angelägenheter, trots att inskränkningsmöjligheterna i 23 § kan vara aktuella. Inskränkningarna i dessa hänseenden ska därför vara svårare att få igenom.¹⁰³ Att yttrandefriheten ska vara så långtgående som möjligt i dessa sammanhang brukar anses vara yttrandefrihetens kärna i doktrinen. Lagstiftaren bör därav vid dessa begränsningsmöjligheter iakttä största möjliga försiktighet.¹⁰⁴

De begränsningar som har kommit att falla in under *särskilt viktiga skäl* har bland annat varit upphovsrättsliga regleringar, skyddet för rösthemligheten och vissa tystnadsplikter.¹⁰⁵ Av de

⁹⁸ Bull och Sterzel (2019) s. 85, 95; RÅ 1999 ref. 76, avsnitt 5.5.1.

⁹⁹ Bull och Sterzel (2019) s. 96.

¹⁰⁰ SOU 1975:75 s. 188.

¹⁰¹ Bull och Sterzel (2019) s. 98.

¹⁰² Brottsbalken 16 kap. och 19 kap.

¹⁰³ SOU 1975:75 s. 127-128.

¹⁰⁴ Nergelius (2018) s. 166.

¹⁰⁵ SOU 1975:75 s. 204, 237; Axberger (2019) s. 32.

reservationer som görs i SOU 1975:75 ställer sig Lars Herlitz och Per Ahlmark sig tveksamma till inskränkingsgrunden särskilt viktiga skäl. Ahlmark indikerar att formuleringen bidrar till att tveksamma situationer som ej kan förutses, kan komma att inskränka yttrandefriheten på ett enkelt sätt. Makthavarna kan nämligen alltid argumentera att det är av särskilt viktiga skäl.¹⁰⁶ Utöver skyddet som återfinns bland de positiva opinionsfriheterna skyddas även yttrandefriheten bland de negativa opinionsfriheterna som fastställs i 2 kap. 2 § RF där det stadgas att ”ingen får av det allmänna tvingas att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende”. Denna reglering kan dock inskränkas genom vanlig lagstiftning, exempel på detta är vittnesplikten och upplysningsplikten.¹⁰⁷

4.1.2 2 kap 1 § p. 6 - Religionsfriheten

I 2 kap. 1 § 6 p. RF återfinns religionsfriheten, där det anges att religionsfriheten innebär en ”frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.”. Det fastställs vidare i 2 kap. 2 § RF att ”ingen får av det allmänna tvingas att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende.”. Varken den positiva religionsfriheten i 1 § eller den negativa religionsfriheten i 2 § får begränsas via lag.¹⁰⁸ Religionsfriheten anses vara en fundamental rättighet i vårt land.¹⁰⁹ Att religionsfriheten är absolut innebär att den enbart kan ändras via en grundlagsreform.¹¹⁰ Det är däremot inget hinder för att inskränkningar sker i religionsfriheten när föreningsverksamhet, yttranden och mötesverksamhet förekommer i religiösa hänseenden. I sådana fall är yttrande-, mötes- och föreningsfrihetens regler aktuella och de inskränkningar som får ske gentemot dessa rättigheter gäller även här.¹¹¹ Skyddet förstärks därför inte för exempelvis yttrandefriheten, enbart för att den utövas i religiösa sammanhang.¹¹²

Religionsfrihetens skydd innebär att bestämmelser som har getts en allmän ordalydelse, men enbart riktar sig mot en religionsutövning med ett uppenbart syfte att motverka den, är

¹⁰⁶ SOU 1975:75 s. 218, 237.

¹⁰⁷ Prop 1975/76:209 s. 48.

¹⁰⁸ SOU 1993:40 del B s. 64.

¹⁰⁹ SOU 1975:75 s. 321.

¹¹⁰ Nergelius (2018) s. 138.

¹¹¹ SOU 1975:75 s. 132; Prop. 1975/76:209 s. 48; SOU 1978:34 s. 186-187; Bull och Sterzel (2019) s. 67.

¹¹² Nergelius (2018) s. 145.

förbjudna.¹¹³ Religionsfriheten i RF innebär i konsekvenshänseende att bestämmelser inte får rikta sig mot utövandet av *en viss* religion.¹¹⁴ De gränser som gäller för mänsklig underlåtenhet och mänskligt handlande gäller likaså för religionsutövande. Vad detta innebär framgår inte tydligt men det som lagstiftaren avser är att religionsfriheten inte ska fungera som en ursäktande grund.¹¹⁵ Grundlagsskyddet för religionsfriheten innebär därför inte att brottsliga gärningar skyddas enbart för att de utövas i ett religiöst samband eller med religiösa motiv.¹¹⁶ I *NJA 2005 s. 805* anger Högsta Domstolen att begränsningar av religionsfriheten inte får göras, men att definitionen av friheten är snäv. Domstolen anger i fallet att en handling inte är skyddad av religionsfriheten om det är en straffbar sådan. Friheten innebär ett förbud mot att en viss religionsutövning får utstå riktade bestämmelser vars syfte är, uttryckligen eller underförstått, att motverka den.¹¹⁷

Begreppen religionsutövning och religion har diskuterats i den juridiska doktrinen, då det inte framkommer av lagtexten eller förarbetena vad som avses med begreppen.¹¹⁸ *Bull och Sterzel* anser att religionsfriheten innebär ett skydd för den enskilde att tro på vad denne vill, om det sker i ett enskilt sammanhang där hen inte påverkar omgivningen i övrigt.¹¹⁹ Juristen *Håkan Strömbegs* tolkning av begreppen följer den tolkning som *Bull och Sterzel* gör. Han menar att det som avses är att den enskilde fritt i sitt hem eller dylikt, kan be och vara försäkrad om att grundlagen skyddar dennes handlingar.¹²⁰ *Victoria Enkvist*, forskare och professor inom konstitutionell rätt, ser även hon att det är problematiskt att en tydligare definition av dessa begrepp inte har givits eftersom att rättigheten är en absolut frihet.¹²¹ Advokaten *Peter Nobel* anser att religionsfriheten ger ett skydd åt religionsutövningar och trosuppfattningar så länge de inte går emot samhällets viktiga värderingar, såsom jämställdhet mellan könen samtidigt som de inte får strida mot gällande rätt.¹²² Professorn *Reinhold Fahlbeck* har även diskuterat frågan och anser att vägledning för tolkning av begreppen, sett till ett slöjförbud, får sökas i artikel 9 i EKMR och Europadomstolens praxis, då domstolen berört frågan. En redogörelse kring artikeln och praxisen sker under avsnitt 5.

¹¹³ SOU 1975:75 s. 194-195.

¹¹⁴ Nergelius (2018) s. 147.

¹¹⁵ Prop. 1975/76:209 s. 48; Enkvist (2013) s. 90 och s. 95.

¹¹⁶ Bull och Sterzel (2019) s. 67.

¹¹⁷ NJA 2005 s. 805 punkten 827.

¹¹⁸ Nergelius (2018) s. 145; Enkvist (2013) s. 87.

¹¹⁹ Bull och Sterzel (2019) s. 67-68.

¹²⁰ Strömberg (2007) s. 45.

¹²¹ Enkvist (2013) s. 87.

¹²² Nobel (1999) s. 19.

4.1.3 2 kap 12 § RF – Förbud mot diskriminering

Utöver yttrande- och religionsfriheten återfinns ett skydd mot diskriminering bland de grundläggande rättigheterna i RF. Skyddet återfinns för första gången i 1 kap. 2 § 5 st. 2 meningen RF där det fastställs att "[...] Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person." Det fastställs sedan i 6 st. att "Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas." Det huvudsakliga diskrimineringsskyddet återfinns sedan i 2 kap. 12 § RF där det stadgas att "Lag eller annan föreskrift får inte innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning." Diskrimineringsförbudets syfte är att förbjuda sådana ingrepp som gör en åtskillnad mellan enskilda, där en särbehandling uppstår och en minoritet missgynnas.¹²³

Diskrimineringsförbudet tillåter dock i en betydande omfattning särbehandlingar av grupper. De särbehandlingar som tillåts gäller sådana som är godtagbara, önskvärda och nödvändiga. Exempel på sådana lagstiftade särbehandlingar är sociala förmåner såsom barnbidrag och pensioner men även viss skattelagstiftning etc.¹²⁴ Med begreppet missgynnande avses att det sker en negativ särbehandling, det vill säga att den enskilde får utstå en negativ behandling, som medför skada eller en nackdel för den enskilde, i jämförelse med andra individer.¹²⁵ Det är ofta problematiskt att avgöra om en särbehandling innebär ett missgynnande, eftersom det utifrån grundlagens mening inte går att definiera varje negativ effekt som ett missgynnande.¹²⁶ Behandlingar med negativa effekter som inte anses utgöra ett missgynnande kan exempelvis vara att verkningarna är små och därför inte ska falla in under förbudet. Det kan likaså handla om regler som innehåller effekter av både missgynnande och gynnande karaktärer, där resultatet efter en bedömning blir att regeln mestadels är gynnande.¹²⁷

¹²³ Prop 1975/76:209 s. 37-38; SOU 2008:125 s. 407.

¹²⁴ Prop. 1975/76:209 s. 37-38.

¹²⁵ SOU 1975:75 s. 114-115; Prop. 2007/08:95 s. 486; Bull och Sterzel (2019) s. 81.

¹²⁶ Prop. 2009/10:80 s. 154; Bull och Sterzel (2019) s. 81.

¹²⁷ Bull och Sterzel (2019) s. 81-82.

Vad som avses med ”annat liknande förhållande” i paragrafen är främst ogrundade föreställningar om ras. Utöver detta avses kulturella egenskaper som exempelvis olika religioner.¹²⁸ Det som stadgas i förarbetena kring vilka särbehandlingar som är otillåtna, är sådana föreskrifter som ger förmåner åt befolkningens majoritet men inte åt en viss etnisk minoritet. Särbehandling kan likaså ske genom att regler tar sikte på en minoritet och att deras situation blir sämre än majoritetens i något hänseende. Föreskrifter är däremot inte förbjudna om de gynnar en minoritet samtidigt som det inte heller är förbjudet att missgynna en majoritetsbefolkning.¹²⁹

4.2 Delanalys

I enlighet med Herlitz och Ahlmark anser jag att innebörden av yttrandefrihetens begränsningsmöjlighet, *särskilt viktiga skäl*, inte framgår tydligt. Enligt mig blir det på grund av denna formulering oförutsebart vilka situationer som kan anses vara berättigade att inskränka utifrån denna inskränkingsmöjlighet. Jag instämmer med Herlitz och Ahlmarks resonemang, om att denna formulering bidrar till att det, med rätt argumentation, kan förekomma en stor möjlighet att alla inskränkingsmöjligheter kan anses vara essentiella. Jag anser således att yttrandefrihetens kärna får sätta ramen för denna formulering, där inskränkingsmöjligheterna vad gäller religiösa eller kulturella angelägenheter får vara svårare att utföra, då rättigheten ska vara så långtgående som möjligt vid dessa sammanhang. Angående religionsfriheten anser jag, i enlighet med förutnämnda forskare och professorer, att det är problematiskt att begreppen religion och religionsutövning inte har fått en klarare definition i förarbetena. Enligt mig borde dock definitionen anses vara vidare än det som Bull samt Sterzel och Strömberg anser, detta då rättigheten anses vara en frihet. Enligt mig innefattar då begreppet frihet att en individ ska kunna utöva sin religion utanför sitt hem. Att behöva utföra en handling i ensamhet och enskilt i undangömma, korrelerar inte enligt mig med begreppen rättighet och frihet.

Jag tycker, i enlighet med Enkvist, att det är problematiskt att begreppen religionsutövning och religion inte har tydliggjorts, då religionsfriheten är absolut. Tolkningsproblematiken bidrar då enligt mig till att denna absoluta rättighet, indirekt inte är absolut och kan därför

¹²⁸ Prop. 2009/10:80 s. 152; Bull och Sterzel (2019) s. 82.

¹²⁹ SOU 2008:125 s. 407-408.

inskränkas beroende på hur begreppen definieras. Rättigheten blir enligt mig dessutom oförutsebar då en individ inte kan förutse vilka religiösa handlingar som denne har rätt till att utöva enligt sin rätt till religionsutövning.

5 Internationell rätt

Förutom att en lag eller föreskrift inte får meddelas i strid mot de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. RF som redogjorts för under kapitel 5, stadgas det även i 2 kap. 19 § RF att en lag eller föreskrift därutöver inte får meddelas i strid med EKMR. Konventionen har dock inte grundlagsstatus men det ankommer på lagstiftaren att inte stifta lagar som inte överensstämmer med EKMR.¹³⁰ De svenska domstolarna, framförallt de högre instanserna, har under åren tillmätt konventionen allt större betydelse och varit obenägna att tillämpa inhemsk lag, på ett sätt där deras avgöranden kan riskeras att underkännas vid en eventuell prövning i Europadomstolen.¹³¹ Vad gäller fri- och rättigheterna i den nationella rätten (RF) och internationella rätten (EKMR) utgör EKMR ett minimiskydd för fri- och rättigheter i Sverige, därför ska det instrument som ger det mest långtgående skyddet av dem båda tillämpas.¹³²

5.1 Europakonventionen

EKMR gäller sedan 1995 som svensk lag och innehåller medborgerliga och politiska rättigheter, dock har den kommit att utökas under åren via tilläggsprotokoll.¹³³ Några av de rättigheter som återfinns i konventionen och som även finns i den nationella rätten (RF), är förbudet mot diskriminering samt religions- och yttrandefriheten.¹³⁴

5.1.1 Artikel 9 – Rätten till religionsfrihet

I Artikel 9 i EKMR fastställs det i första punkten att ”Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest

¹³⁰ Nergelius (2018) s. 182; Popa (2018) s. 17.

¹³¹ Danelius (2015) s. 44.

¹³² NJA 2012 s. 1038 punkten 15; Clarence Crafoord: ”HD nationaliserar Europakonventionen och ger besked om en ny arbetsordning till alla domare”, Dagens Juridik, <www.dagensjuridik.se/nyheter/hd-nationaliserar-europakonventionen-och-ger-besked-om-en-ny-arbetsordning-till-alla-domare/>, besökt 2020-03-20; Bull och Sterzel (2013) s. 25.

¹³³ Popa (2018) s. 17; Enkvist (2013) s. 99.

¹³⁴ TT: ”Här är artikeln som rektorn beordrades att ta bort”, SVT Nyheter, <www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/har-ar-artikeln-som-rektorn-beordrades-att-ta-bort>, besökt 2020-03-21; Dahlab v. Switzerland, no 42393/98, ECHR 2001; Kurtulmus v. Turkey, no 65500/01, ECHR 2006.

his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.”. I artikelns andra punkt anges inskränkingsmöjligheterna vad gäller rätten till religionsutövning, friheten att inneha en religion är däremot inte inskränkbar.¹³⁵ Mer om inskränkingsmöjligheterna kommer redogöras under avsnitt 5.1.3. Rätten till religionsutövning och inskränkingsmöjligheten i denna rätt, sett till ett slöjförbud, har dessutom prövats av Europadomstolen. En presentation av denna praxis kommer ske under avsnitt 5.2. Syftet med religionsfriheten i artikel 9 är att ge den enskilde skydd mot ingrepp i det centrala innehållet i en religion eller övertygelse. Syftet sträcker sig dock inte längre än så. Rättigheten innebär inte heller att all religionsutövning är obegränsad, eftersom att konventionsstaten innehar en positiv förpliktelse att skydda religionsutövningen. Staten ska därför bland annat hindra religiösa eller andra samfund från att utöva ingrepp i varandra.¹³⁶

5.1.2 Artikel 10 – Rätten till yttrandefrihet

Yttrandefriheten återfinns i artikel 10 i EKMR där det fastställs i första punkten att ”Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers [...].”. I artikelns andra punkt anges sedan inskränkingsmöjligheterna, likt inskränkingsmöjligheterna till artikel 9 kommer dessa redogöras för under avsnitt 5.1.3. Friheten bidrar till att individer i samhället kan delta i ett utbyte av politiska, kulturella samt sociala idéer och uppfattningar. Yttrandefriheten anses vara en viktig komponent för ett demokratiskt samhälle enligt Europadomstolen, samtidigt som den bidrar till samhällets och människans utveckling. Domstolen har angett att friheten innefattar en rätt till att sprida information och idéer, som kan vara stötande och uppröra staten eller folket.¹³⁷ Yttrandefriheten och rätten till religionsutövning har ett nära samband, eftersom det kan anses att rätten till religionsutövning är ett specialfall av yttrandefriheten.¹³⁸ Yttrandefriheten är en negativ förpliktelse då den innebär att staten främst ska avstå från att bestraffa eller hindra fri spridning av idéer och tankar.¹³⁹

¹³⁵ Popa (2018) s. 94; Danelius (2015) s. 446; Cameron (2018) s. 131.

¹³⁶ Danelius (2015) s. 446-447.

¹³⁷ Popa (2018) s. 97-98.

¹³⁸ Danelius (2015) s. 458.

¹³⁹ *Ibid*, s. 459.

Vid en jämförelse med yttrandefriheten i svensk rätt, går det att urskilja att rättigheten är väl skyddad i den svenska rätten och är därför mer långtgående.¹⁴⁰ Rätten till yttrandefrihet och inskränkningmöjligheterna i denna rätt, sett till ett slöjförbud, har dessutom prövats av Europadomstolen. En presentation av denna praxis kommer ske under avsnitt 5.2.

5.1.3 *Inskränkningmöjligheter i artiklarna 9 och 10*

För att religionsutövningen ska kunna inskränkas anges det i artikel 9 andra punkten att ”Freedom to manifest one’s religion or beliefs shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.”. För att yttrandefriheten ska kunna inskränkas stadgas det i artikel 10 andra punkten att ”The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.”.

Kravet på att inskränkningen måste återfinnas i lag innebär att den måste *ha stöd i inhemsk lag* samtidigt som den ska uppfylla kravet på rättssäkerhet. Utöver detta måste inskränkningen ge ett skydd mot egenmäktighet och vara tillgänglig för allmänheten. Lagen måste därtill vara förutsebar vilket innebär att den måste vara utformad med precision. En nationell lag kan ändå anses vara förutsebar, trots att den bidrar till att det rättstillämpande organet innehar ett tolkningsutrymme och en rätt till skönsmässig prövning. En förutsebarhet föreligger i dessa fall om lagen innehar en klar gräns för den skönsmässiga bedömningen. Vad gäller kravet på *nödvändighet* har Europadomstolen angett att det som avses, är att det ska finnas ett ”*angeläget samhälleligt behov*”. Varje konventionsstat har en *margin of appreciation* vilket innebär att staten får avgöra om inskränkningen i fråga uppfyller kravet på nödvändighet.¹⁴¹ Margin of appreciation innebär att staten kan tillämpa konventionsreglerna på ett fritt och

¹⁴⁰ Cameron (2018) s. 135.

¹⁴¹ Danelius (2015) s. 369-370.

flexibelt sätt, utifrån deras inhemska rättsliga traditioner, dock under Europadomstolens övervakning. Domstolens övervakning innebär att konventionsrättigheternas centrala innehåll inte får berövas när de tas i anspråk på det nationella planet.¹⁴² Inskränkningarna får därutöver inte vara oproportionerliga, vilket är upp till Europadomstolen att avgöra om de är eller ej. Det är sedan upp till de nationella organen i en del fall att avgöra, i en vidsträckt frihet, om det föreligger *allmänna eller enskilda intressen*. Ett exempel på detta är när det kommer till statens säkerhet. Däremot ges det en mer omfattande granskningsuppgift för Europadomstolen, när det handlar om andra frågor som inte berör statens vitala intressen.¹⁴³

5.1.4 Artikel 14 – Förbud mot diskriminering

I artikel 14 i EKMR återfinns förbudet mot diskriminering där det stadgas att ”The enjoyment of the rights and freedoms set forth in this Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status.”. Artikeln stadgar ett förbud för konventionsstaten att behandla människor olika, när det kommer till rättigheterna i konventionen och dess tilläggsprotokoll. Däremot är det inte ett generellt förbud mot diskriminering. Om artikel 14 används måste den därför åberopas i samband med någon av de andra artiklarna, dock föreligger det inte ett krav på att en fristående kränkning har skett under någon av de övriga artiklarna eller protokollen. Handlingen måste dock kunna hänföras till något av alla de områden som behandlas i de övriga artiklarna och protokollen. Det har dock genom tilläggsprotokoll kommit att införas ett generellt förbud mot diskriminering, däremot har inte Sverige anslutit sig till detta.¹⁴⁴

Artikel 14, sett i förhållande till ovannämnda artiklars inskränkingsmöjligheter i andra punkten, innebär att staterna inte får införa inskränkningar trots att de är förenliga med andra punktens krav om de är diskriminerande. För att diskriminering ska kunna vara aktuellt krävs det en *jämförbar grund*, det vill säga det måste finnas någon eller några andra, som befinner sig i en likartad situation, att jämföra med. Det krävs sedan att det inte föreligger *en objektiv och godtagbar grund* till att det sker en skillnad i behandlingen. I det s.k. *belgiska språkmålet* anger Europadomstolen att om något ska falla in under objektiv och godtagbar grund avgörs

¹⁴² Danelius (2015) s. 56.

¹⁴³ *Ibid.*, s. 370.

¹⁴⁴ *Ibid.*, s. 549; Popa (2018) s. 117; Cameron (2018) s. 168-169.

det utifrån verkningarna och syftet med åtgärden. De principer som normalt tillämpas i demokratiska samhällen beaktas då vid detta avgörande. En kränkning av artikel 14 måste därtill vara proportionerlig sett till målet med åtgärden och de medel som vidtas.¹⁴⁵

Om en enskild upplever att någon av rättigheterna i konventionen har överträtts gentemot denne har hen klagorätt, vilket innebär att individen i fråga kan vända sig till Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna för att få sin sak prövad.¹⁴⁶ Vad gäller slöjförbud för aktörer inom skolan, har saken varit föremål för prövning i Europadomstolen ett antal gånger. De mest relevanta fallen för denna uppsats är *Dahlab v. Schweiz*, *Sahin v. Turkey*, *Kurtumulus v. Turkey*, *Köse and 93 others v. Turkey*, *Dogru v. France* och *Aktas and Others v. France*.

5.2 Europadomstolens praxis

5.2.1 *Dahlab v. Schweiz*

Sökanden, som var en förskolelärare vid en offentlig skola i Genève, hade förbjudits från att bära slöja på sin arbetsplats, trots att andra religiösa symboler inte förbjöds. Hon ansåg då att hennes rätt till religionsutövning under artikel 9 och hennes diskrimineringskydd, utifrån hennes kön under artikel 14 hade kränkts. Arbetsgivarens beslut grundade sig på att slöjan inte ansågs var förenlig med ett offentligt, neutralt och sekulärt utbildningssystem. Sökanden ansåg att förbudet var diskriminerande eftersom att en muslimsk man kunde undervisa på en statlig skola, utan att vara föremål för något förbud som hindrade dennes religionsutövning. Europadomstolen angav i sitt domslut att den ansåg att religionsfriheten i artikel 9 representerade en av grundstommarna i ett demokratiskt samhälle. Domstolen betonade att det kunde vara nödvändigt med restriktioner för religionsfriheten i ett demokratiskt samhälle, där diverse religioner samexisterade. Europadomstolen ansåg att detta ibland kunde behövas för att olika intressen och trosuppfattningar skulle kunna förenas och respekteras. Angående inskränkningsmöjligheterna i artikel 9 andra punkten ansåg domstolen att slöjförbudet hade *stöd i nationell lag*, eftersom att förbudet härrörde från inhemsk lag som stadgade en princip om *neutralitet och sekularism* i skolor.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Danelius (2015) s. 550-552.

¹⁴⁶ Popa (2018) s. 17.

¹⁴⁷ *Dahlab v. Switzerland*, no 42393/98, ECHR 2001.

Europadomstolen ansåg därtill att det förelåg ett *legitimt syfte*, då syftet var att *skydda andras fri- och rättigheter samt att skydda den allmänna ordningen och säkerheten*. Domstolen kom dessutom fram till i sin bedömning att åtgärden var *nödvändig i ett demokratiskt samhälle*, då konventionsstaten inte hade överstigit sin *margin of appreciation*. Domstolen ansåg att förbudet var tillräckligt *relevant och proportionerligt utifrån det legitima syftet*. Domstolen var av denna uppfattning eftersom att den *Schweiziska Federala Domstolen* hade ansett att slöjförbudet, inom ramen för hennes verksamhet som lärare, motiverades utifrån den potentiella inblandning som hon kunde få i elevernas och deras föräldrars tro. Domstolen menade att inblandningen inte var förenligt med *principen om neutralitet i skolorna*. Den menade att det var mycket svårt att bedöma den påverkan som huvudduken kunde ha på små barns samvets- och religionsfrihet, då den var en kraftfull extern symbol. Slöjan tycktes dessutom vara pålagd kvinnor utifrån en föreskrift som var svår att förena med principen om jämställdhet.¹⁴⁸

Det var därför svårt att förena slöjan med budskapet om tolerans och respekt för andra samt kravet på jämlikhet och icke-diskriminering som alla lärare i ett demokratiskt samhälle var tvungna att förmedla till sina elever. Europadomstolen ansåg inte heller att artikel 14 hade kränkts då en stat under denna artikel innehade en *margin of appreciation*, vad gällde i vilken utsträckning som skillnader i annars *liknande situationer* motiverade en annan åtgärd. Det förelåg därav *en objektiv och rimlig grund* sett till det legitima syftet. Förbudet var dessutom proportionerligt. Domstolen noterade avslutningsvis att ett sådant förbud likaledes kunde träffa en man, som under liknande omständigheter bar kläder som tydligt identifierade honom med en tro.¹⁴⁹

5.2.2 *Sahin v. Turkey*

Sökanden som var en student och bar slöja ansåg att hennes religionsfrihet, specifikt hennes rätt till religionsutövning, i artikel 9 i EKMR samt hennes rättigheter i artikel 10 och 14 i konventionen, hade kränkts. Universitets rektor hade nämligen infört ett slöjförbud på universitets områden, men inte ett förbud mot bärandet av andra religiösa symboler. Europadomstolen noterade att förbudet baserades på att *Republiken Turkiet*, hade grundats på principen om att landet skulle vara sekulärt. Principen om *sekularism* var grundad på idén om jämställdhet mellan könen, där en åtskillnad mellan män och kvinnor på grund av religion

¹⁴⁸ Dahlab v. Switzerland, no 42393/98, ECHR 2001.

¹⁴⁹ *Ibid.*

eller dylikt inte skulle ske. Domstolens slutsats blev att slöjförbudet hade *stöd i nationell lag*. Domstolen ansåg att det förelåg ett *legitimt syfte*, då slöjförbudet syftade till att skydda *andras fri- och rättigheter samt den allmänna ordningen och säkerheten*. Förbudet ansågs dessutom uppfylla kravet på *nödvändighet i ett demokratiskt samhälle*, då rättigheten både innebar att inneha eller inte inneha en religiös tro, samtidigt som det var upp till var och en att utöva eller inte utöva den.¹⁵⁰

Europadomstolen menade att det kunde vara nödvändigt att religionsfriheten begränsades i demokratiska samhällen, för att ett flertal religioner skulle kunna samexistera och att allas trosuppfattningar skulle kunna respekteras. I enlighet med målet *Dahlab v. Switzerland* konstaterade domstolen i fallet att konventionsstaten inte hade överstigit sin *margin of appreciation*. Utöver detta hänvisade domstolen till sin tidigare praxis i målet *Arrowsmith v. The United Kingdom* där den hade angett att rätten till religionsutövning inte inbegrep alla handlingar som åberopades i enlighet med en religion. Utan avgörandet skedde utifrån ett anknytnings- eller sambandsrekvisit. Rekvisitet förtydligades sedan i efterkommande fall där det angavs att utövningen måste vara mycket nära förbunden med religionen, för att anses falla in under definitionen ”religionsutövning”. Domstolen hade i tidigare praxis dessutom betonat att slöjans symbolik och vad den representerade, då den var påtvingad kvinnor utifrån religiösa föreskrifter, inte var förenlig med principen om jämställdhet. Europadomstolen kom slutligen fram till att en kränkning av artikel 9 inte hade skett.¹⁵¹

5.2.3 *Kurtumulus v. Turkey*

Sökanden som var en professor på Istanbul universitet ansåg att hennes rätt till religionsfrihet, specifikt hennes religionsutövning under artikel 9, och hennes rättigheter under artiklarna 8, 10 och 14 i EKMR hade kränkts. Ett slöjförbud hade nämligen införts på hennes arbetsplats, men inte ett förbud mot andra religiösa symboler. Europadomstolen hänvisade i fallet till tidigare resonemang och avgöranden i målen *Dahlab v. Switzerland* samt *Sahin v. Turkey* och konstaterade att klädkoden gällde för alla offentligt anställda på lika villkor, oavsett deras funktioner eller religiösa övertygelser. Domstolen kom således fram till att slöjförbudet hade stöd i nationell lag och att övriga rekvisit var uppfyllda. Artikel 9 hade därför inte kränkts. Vad gällde artiklarna 8 och 10 ansåg Europadomstolen att dessa artiklar inte heller hade kränkts, då sökandens argument ansågs vara en omformulering av hennes

¹⁵⁰ Sahin v. Turkey, no. 44774/98, ECHR 2005; Fatih (2019).

¹⁵¹ *Ibid.*

klagomål sett till artikel 9. Vad gällde sökandens påstående om könsdiskriminering i enlighet med artikel 14, ensam eller i samband med artikel 9, konstaterade domstolen att artikeln inte hade kränkts. Slöjförbudet ansågs inte ha samband med sökandens religiösa anknytning eller hennes kön. Manliga medarbetare var vidare föremål för analoga regler, vilket krävde att de inte uttryckte sin religiösa övertygelse på ett uppseendeväckande sätt.¹⁵²

5.2.4 *Köse and 93 Others v. Turkey*

Sökandena i fallet var elever från en religiös statlig skola och ansåg att deras rätt till religionsfrihet, specifikt deras rätt till religionsutövning, under artikel 9 samt rättigheterna i artiklarna 8, 10 och 14 i EKMR hade kränkts. Skolan hade nämligen enbart infört ett förbud mot att bära slöja och inga andra religiösa symboler. Europadomstolen hänvisade i fallet till sina resonemang i målet *Sahin v. Turkey* och ansåg att en kränkning av artikel 9 ej hade skett, då slöjförbudet hade stöd i inhemsk lag och uppfyllde övriga rekvisit. Domstolen ansåg inte heller att artiklarna 8 och 10 hade kränkts, då klagomålen var en omformulering av de klagomål som lämnades under artikel 9. Europadomstolen ansåg avslutningsvis att artikel 14 inte heller hade kränkts eftersom att slöjförbudet inte var kopplat till elevernas religion.¹⁵³

5.2.5 *Dogru v. France*

Sökanden som var en grundskolelev ansåg att hennes rätt till religionsutövning under artikel 9 i EKMR hade kränkts. Hon fick nämligen inte bära slöja under idrottslektionerna. Europadomstolen hänvisade i fallet till sina tidigare resonemang och avgöranden i målen *Sahin v. Turkey* och *Köse and 93 others v. Turkey*. Den ansåg att artikeln inte hade kränkts, då förbudet hade stöd i en inhemsk lag som hade antagits år 2004 och som förbjöd bärandet av alla religiösa symboler i skolan. De övriga rekvisiten var dessutom uppfyllda. Domstolen betonade jämväl den *kraftfulla externa symbolik* som ett bärande av slöja hade och hur den tycktes vara påtvingad kvinnor av ett religiöst skäl, som inte passade in i ett jämställt samhälle.¹⁵⁴

¹⁵² Kurtulmus v. Turkey, no 65500/01, ECHR 2006.

¹⁵³ Köse and 93 Others v. Turkey, no. 26625/02, ECHR 2006.

¹⁵⁴ Dogru v. France, no. 27058/05, ECHR 2009; Fatih (2019) s. 13.

5.2.6 *Aktas v. France, Bayrak v. France, Gamaleddyn v. France, Ghazal v. France, J. Singh v. France and R. Singh v. France*

Sökandena som var elever vid olika statliga skolor i Frankrike ansåg att deras religionsfrihet i artikel 9, i samband med diskrimineringsförbudet i artikel 14, hade kränkts. Ett slöjförbud hade nämligen införts på deras skolor. Europadomstolen hänvisade till sina tidigare resonemang och avgöranden i målet *Sahin v. Turkey* och ansåg att en kränkning av artikel 9 ej hade skett, då förbudet hade stöd i inhemsk lag och uppfyllde övriga rekvisit. Domstolen ansåg inte heller att artikel 14 hade kränkts eftersom den franska lagen gällde alla religiösa symboler.¹⁵⁵

5.3 Delanalys

Utifrån ovan redogjorda rättsläge kan Europadomstolens resonemang enligt mig sammanfattas till att ett slöjförbud har accepterats, för att skydda andras fri- och rättigheter samt bevara den allmänna ordningen och säkerheten. Enligt mig går det dessutom att urskilja att slöjförbudet i skolorna är rättfärdigade för att samhällets demokratiska behov, neutraliteten och sekularismen ska kunna bevaras. Sett till Domstolens resonemang anser jag dock att det inte sker en tydlig argumentation kring hur ett användande av slöja bidrar till att den allmänna säkerheten och ordningen påverkas negativt. Det klargörs inte heller hur bärandet av slöjan påverkar det demokratiska samhällets behov negativt. Jag menar att denna otydlighet beror på att de verkliga anledningarna till att förbudet accepterats gömmer sig bakom språket. Dessa bakomliggande, men enligt mig tydliga anledningar, härrör från att Europadomstolen anser att slöjan symboliserar odemokratiska värderingar. Jag anser detta då domstolen noterar i flera av fallen att slöjan inte är förenlig med jämställdhet och kvinnofrihet.

Vad gäller religionsfriheten i artikel 9 anges det att *skyddets syfte* är att ge ett skydd mot ingrepp i det centrala innehållet i en religion. En berättigad fråga är då enligt mig *vem eller vad* det är som avgör vad som utgör ett sådant centralt innehåll. Utifrån Europadomstolens praxis anser jag att det går att urskilja att det blir *upp till konventionsstaten* att avgöra i denna fråga. Jag menar att detta är problematiskt eftersom det är konventionsstaten som vill utföra inskränkningen i religionen. Jag menar att det blir upp till konventionsstaten att avgöra vad

¹⁵⁵ Aktas v. France, no. 43563/08, ECHR 2009.

som utgör det centrala innehållet i en religion eftersom att domstolen har angett att staterna har en *margin of appreciation*. En problematik som är värd att peka på då det bestäms av individer som varken är införstådda med eller själva utövar religionerna. Utöver detta kommer beslutet dessutom ske utifrån europeiska (västerländska) premisser. Att det inte är religionen och de som utövar den som får vara vägledande sett till denna fråga, är enligt mig diskutabelt. Om exempelvis islam beaktas, är det tydligt att slöjan anses utgöra ett centralt innehåll enligt många praktiserande muslimer. Min uppfattning är således att det inte är möjligt för religionsfriheten att ge ett skydd mot inskränkningar i det centrala innehållet, då det är otydligt vad detta innehåll är. Det verkar därutöver vara upp till staten, som vill inskränka rättigheten, att avgöra vad detta innehåll är.

Vad gäller en del av Europadomstolens praxis, anser jag att den inte heller har tagit hänsyn till att inskränkningsmöjligheterna i religionsfriheten ska vara *återhållsamma och proportionerliga*. I somliga av fallen som har varit uppe för prövning i Europadomstolen har nämligen *inte alla religiösa symboler* förbjudits, trots att syftet har varit att behålla en *sekularism och neutralitet* inom skolan. Huvudsyftet med förbuden i dessa fall har därför inte kunnat uppnås. Jag anser därtill att det är problematiskt att göra som Fahlbeck och hänvisa till Europadomstolens praxis angående slöjförbud för att söka vägledning i hur begreppet religionsutövning bör definieras i RF, då religionsutövningen inte är en absolut rättighet enligt EKMR medan den är det i RF. Enligt mig är detta tvivelaktigt eftersom rätten att utöva sin religion har två olika utgångspunkter i de två olika rättighetskatalogerna. Religionsfriheten i EKMR är inte absolut och utgör ett minimikrav medan rättigheten i RF är absolut och ger ett mer långtgående skydd. Att söka vägledning i EKMR och Europadomstolens praxis blir enligt mig tvivelaktigt, eftersom definitionen som återfinns i domstolens praxis tar sin utgångspunkt i att religionsutövningen är inskränkbar, samtidigt som domstolen inte anger om begreppet ska tolkas snävt eller ej.

6 Slöjdiskursen i Sverige och Europadomstolens praxis

Utifrån ovanstående redogörelse går det att urskilja att det legitima syftet med införandet av slöjförbud i skolor och universitet, i länderna Frankrike, Schweiz och Turkiet, har varit att bevara den allmänna säkerheten och ordningen samt att skydda andras fri- och rättigheter. Syftet har därutöver varit att upprätthålla de demokratiska principerna om neutralitet och sekularism. Frågan uppstår då vad det bakomliggande syftet är när det kommer till att införa ett slöjförbud inom den svenska för- och grundskolan. Nedan kommer först en redogörelse angående de motiveringar, som anförs i de utvalda motionerna, till varför ett införande av ett slöjförbud i den svenska för- och grundskolan ska ske. Jag kommer sedan att gå bakom ytan av dessa motioner och Europadomstolens domslut, som redogjorts för under avsnitt 5.2, för att analysera hur den muslimska kvinnan konstrueras i dessa slöjdiskurser.

Jag kommer under detta avsnitt använda mig av en diskursanalytisk metod, som tidigare nämnts under avsnitt 1.4.2. Jag har inspirerats av *Ulrika Anderssons avhandling "Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd"* där hon närläst texterna och identifierat återkommande mönster som bildar diskurser. Jag kommer tillämpa mig av en kritisk diskursanalys eftersom den beskriver och förklarar hur maktmissbruk uppnås, reproduceras och legitimeras via talet och skriften i diskurser. Metoden används då jag fokuserar på hur diskursiva aktiviteter strukturerar och skapar positioner för objekt och subjekt, i mitt fall slöjan och den muslimska kvinnan. Jag studerar bland annat de ordval och i vilket sammanhang som slöjan och den muslimska kvinnan diskuteras utifrån.¹⁵⁶

6.1 Skäl för slöjförbud i motioner

6.1.1 Hedersförtryck

*"Ett slöjförbud är en nödvändig åtgärd om Malmö stad vill komma åt problemen med hedersförtryck och religiöst tvång."*¹⁵⁷

¹⁵⁶ Andersson (2004) s. 41-43.

¹⁵⁷ Sverigedemokraterna malmö: "SD kräver slöjförbud", <malmö.sd.se/wp-content/uploads/sites/20/2019/08/sl%C3%B6j%C3%B6rbud-i-f%C3%B6rskolan-och-grundskola-1.pdf>, besökt 2020-04-09.

Hedersförtrycket är ett dominerande argument till att införa ett slöjförbud. En del politiker hävdar, utifrån utsatta flickor och kvinnors redogörelser, att kravet på att använda slöja utgör en del av detta förtryck.¹⁵⁸ Förespråkarna menar att kvinnor utsätts för trakasserier på en del orter, för att de inte följer de uppsatta regler som finns angående klädsel och livsstil. Däribland kravet på att bära slöja. Det anses därför vara nödvändigt med en politisk handlingskraft för att stoppa det allvarliga hedersförtrycket som hotar jämställdheten. Hedersförtryckets symboler måste motarbetas, eftersom de inte stämmer överens med *vår syn* på vad ett fritt samhälle är och bör vara. En början är enligt dessa politiker att införa ett slöjförbud i för- och grundskolan.¹⁵⁹ En del förespråkare menar att minderåriga inte bör få bära slöja eftersom det, liksom rökning och alkoholkonsumtion, kan påverka deras utveckling och välmående negativt.¹⁶⁰ Ett slöjförbud anses vara nödvändigt för att skydda dessa flickor mot hederskulturer, traditioner och förtryck som rättfärdigas av den bakomliggande religionen. Förbudet är då viktigt eftersom att de i unga år inte själva kan ta avstånd från traditioner, kulturer och tolkade religiösa lagar. En del av förespråkarna menar att dessa flickor socialiseras in i att bära slöja, då de får belöningar om de bär den men utsätts för bland annat våld, hot och övertalningar om de inte bär den.¹⁶¹

6.1.2 Frihet och jämställdhet

”Att förbjuda beslöjning i skolan skulle skydda kvinnor och flickor vars frihet inskränks av patriarkala kulturer.”¹⁶²

¹⁵⁸ Moderaterna: Motioner bok ett - utskott ett till fem, partistämman 2019 <moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2019-09/Motionsbok_1_190924_0.pdf>, besökt 2020-04-09, s. 182-194; Mot. 2019/20:526; Sverigedemokraterna Hässleholm: ”Slöjförbud i förskolan och grundskolan” <hassleholm.sd.se/motion-angaende-slojforbud-i-forskolan-och-grundskolan-190925/>, besökt 2020-04-09; Olofströms Kommun: ”Policy gällande huvudduk i skola, förskola och fritids”, <s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/202/media/393005_KF_2020-02-10_Protokoll.pdf?1581684061>, besökt 2020-04-09, s. 22.

¹⁵⁹ Moderaterna: Motioner bok ett - utskott ett till fem, partistämman 2019 <moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2019-09/Motionsbok_1_190924_0.pdf>, besökt 2020-04-09, s. 183.

¹⁶⁰ Moderaterna: Motioner bok ett - utskott ett till fem, partistämman 2019 <moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2019-09/Motionsbok_1_190924_0.pdf>, besökt 2020-04-09, s. 185.

¹⁶¹ Sverigedemokraterna Hässleholm: ”Slöjförbud i förskolan och grundskolan” <hassleholm.sd.se/motion-angaende-slojforbud-i-forskolan-och-grundskolan-190925/>, besökt 2020-04-09; Sverigedemokraterna Jönköping: ”Slöjor skall ej vara tillåtet att bäras av elever i för- och grundskolornas verksamhet” <www.jonkoping.se/kommunpolitik/kommunensorganisation/kallelserochprotokoll/kallelserprotokollochhandlingar/frankomunfullmaktige.4.1219255616e455ed456555a.html#622e742871d759-456090e4db4475121-506e1681ddaf2444841-4473948ab8b62444890>, besökt 2020-04-09.

¹⁶² Moderaterna: Motioner bok ett - utskott ett till fem, partistämman 2019 <moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2019-09/Motionsbok_1_190924_0.pdf>, besökt 2020-04-09, s. 183.

Ett annat dominerande argument är att slöjan begränsar kvinnors frihet och inte är förenligt med jämställdhet. Förespråkarna anser därav att kvinnorna förnekas deras mänskliga rättigheter. Slöjan är således inte förenlig med Sveriges värderingar, där både män och kvinnor ska ha samma förutsättningar för att kunna bestämma över sina liv.¹⁶³ Förespråkande politiker anser därutöver att slöjan i dess olika former har som syfte att dölja och minska attraktiviteten hos kvinnor. Slöjan anses dessutom reglera relationen mellan kvinnor och män, där kvinnor ska underordna sig männen både vid möten och blickar.¹⁶⁴ Att förbudet borde finnas inom skolan, menar vissa av förespråkarna, beror på att alla pojkar och flickor ska bemötas med likhet. Klädsel som barn bär och som tydligt indikerar på ett förtryck utifrån mäns heder, är inte försvarbart och borde inte tillåtas i skolan.¹⁶⁵ Förespråkarna menar dessutom att slöjan inte är förenlig med de grundläggande värderingarna om jämlikhet och människors lika värde, som Sverige har uppnått efter flera års arbete.¹⁶⁶ Politikerna anser att många andra länder har stått upp för kvinnors friheter, när de infört slöjförbud i skolan då den symboliserar ett kvinnoförtryck.¹⁶⁷ En annan anledning enligt förespråkarna är att en hel del nyanlända har sitt ursprung från länder, där synen på kvinnor, jämlikhet och lika rättigheter för könen inte är densamma som i Sverige.¹⁶⁸

Ett slöjförbud bör införas då skolan ska verka för jämställdhet där lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter förmedlas för alla människor oavsett könstillhörighet. Skolan

¹⁶³ Sverigedemokraterna Lidingö: ”Avsexualisering av flickor i förskola och grundskola” <lidingo.sd.se/wp-content/uploads/sites/306/2018/03/Motion-ang%C3%A5ende-avsexualisering-av-flickor-i-f%C3%B6rskola-och-grundskola2.pdf>, besökt 2020-04-09.

¹⁶⁴ Sverigedemokraterna Hässleholm: ”Slöjförbud i förskolan och grundskolan”, <hassleholm.sd.se/motion-angaende-slojforbud-i-forskolan-och-grundskolan-190925/>, besökt 2020-04-09.

¹⁶⁵ Moderaterna: Motioner bok ett - utskott ett till fem, partistämman 2019 <moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2019-09/Motionsbok_1_190924_0.pdf>, besökt 2020-04-09, s. 182-194.

¹⁶⁶ *Ibid*; Sverigedemokraterna Lidingö: ”Barns rätt att få vara barn”, <<https://lidingo.sd.se/wp-content/uploads/sites/306/2017/11/Motion-ang%C3%82ende-barns-r%E2%80%B0tt-att-f%C3%82-vara-barn.pdf>>, besökt 2020-04-09.

¹⁶⁷ Moderaterna: Motioner bok ett - utskott ett till fem, partistämman 2019 <moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2019-09/Motionsbok_1_190924_0.pdf>, besökt 2020-04-09, s. 187.

¹⁶⁸ Lars Nyström: ”Motion från Lars Nyström (SD) om huvudduksförbud i Skurups kommuns skolor och förskolor”, Skurups kommuns kommunfullmäktige, <www.skurup.se/35560>, besökt 2020-02-13, s. 181; Sverigedemokraterna Falköping ”Slöjförbud i för- och grundskolor i Falköpings kommun”, <falkoping.sd.se/motioner/>, besökt 2020-04-09.

ska enligt förespråkarna främja en utveckling kring elevernas förmåga att kritiskt granska könsmonster och förstå hur dessa mönster kan begränsa människors livsvillkor och livsval.¹⁶⁹

6.1.3 Sexualisering

“Det går inte heller att blunda för den symbolism slöjan representerar som reducerar små flickor till objekt som måste skyllas för att inte attrahera män eller det ställningstagande det många gånger innebär gentemot vår västerländska kultur.”¹⁷⁰

Att slöjan sexualiserar kvinnor är ytterligare ett argument för ett införande av slöjförbud. Förespråkande politiker anser att slöjan inte är förenlig med den självklara utgångspunkten, att varje individ bestämmer över sin egen sexualitet och kropp. Flickor som är minderåriga ska dessutom inte förknippas med en sexualisering som svensk lag inte stödjer. De anser att unga flickor inte ska behöva bära ansvar för mäns begär eller deras krav på att de ska vara ärbara flickor.¹⁷¹ Politikerna menar att motivet bakom slöjan är att flickor och kvinnor inte ska väcka mannens lustar, då hela släktens heder vilar på kvinnans och flickans oskuld när de gifter sig.¹⁷² Slöjan skyler därtill kvinnors attraktion och symboliserar ett klart ställningstagande mot den västerländska kulturen.¹⁷³ Sløjans sexualisering av flickors och kvinnors kroppar anses förneka dem kontrollen över sina egna kroppar.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Sverigedemokraterna Jönköping ”Slöjor skall ej vara tillåtet att bäras av elever i för- och grundskolornas verksamhet”

www.jonkoping.se/kommunpolitik/kommunensorganisation/kallelserochprotokoll/kallelserprotokollochhandlingarfrankommunfullmaktige.4.1219255616e455ed456555a.html#622e742871d759-456090e4db4475121-506e1681ddaf2444841-4473948ab8b62444890, besökt 2020-04-09.

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ Olofströms Kommun: ”Policy gällande huvudduk i skola, förskola och fritids”, s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/202/media/393005_KF_2020-02-10_Protokoll.pdf?1581684061, besökt 2020-04-09, s. 22.

¹⁷² Sverigedemokraterna Hässleholm: ”Slöjförbud i förskolan och grundskolan” hassleholm.sd.se/motion-angaende-slojforbud-i-forskolan-och-grundskolan-190925/, besökt 2020-04-09.

¹⁷³ Sverigedemokraterna Jönköping ”Slöjor skall ej vara tillåtet att bäras av elever i för- och grundskolornas verksamhet”

www.jonkoping.se/kommunpolitik/kommunensorganisation/kallelserochprotokoll/kallelserprotokollochhandlingarfrankommunfullmaktige.4.1219255616e455ed456555a.html#622e742871d759-456090e4db4475121-506e1681ddaf2444841-4473948ab8b62444890, besökt 2020-04-09.

¹⁷⁴ Sverigedemokraterna malmö: ”SD kräver slöjförbud”, malmo.sd.se/wp-content/uploads/sites/20/2019/08/sl%C3%B6jf%C3%B6rbud-i-f%C3%B6rskolan-och-grundskola-1.pdf, besökt 2020-04-09.

6.1.4 Demokrati och sekularisering

”Den torde därmed strida mot allt som vårt jämställda, demokratiska och sekulära samhälle står för.”¹⁷⁵

Ett annat argument är att barn ska fostras till demokratiska medborgare inom skolan. Utbildningen ska då förankra och förmedla respekt för de grundläggande demokratiska värderingarna och de mänskliga rättigheterna, som det svenska samhället vilar på. Ett förbud gör det således tydligt med att dessa rättigheter och värderingar gäller alla, där rätten till frihet är en av de fundament på vilken demokratin vilar på och som bidrar till jämställdhet.¹⁷⁶

6.2 Delanalys

6.2.1 Konstruktionen av den muslimska kvinnan i motioner

Inom den svenska slöjdiskursen som sker i motionerna går det enligt mig att urskilja *fyra huvuddiskurser* som slöjan och den muslimska kvinnan diskuteras utifrån. Dessa är *hederskultur, patriarkalt förtryck och ojämställdhet, sexualisering av kvinnor samt demokrati och sekularisering*. Det går enligt mig att urskilja att den muslimska kvinnans (subjektets) identitet konstrueras till att vara osjälvständig sett till de begrepp som hon diskuteras utifrån. Hennes öde och frihet bestäms av andra vilket gör henne till en *icke-autonom individ*, som inte fattar sitt beslut på egen hand. Det går enligt mig att urskilja ett mönster där den muslimska kvinnan konstrueras som ett *offer för männen, släktingarna och samhället* som omger henne, men likaså för den *religion och kultur* som hon har valt att leva efter. Den muslimska kvinnan som bär slöja anses vara ett offer utifrån kravet på att upprätthålla *familjens heder*, vilket sker antingen via ett direkt eller indirekt tvingande till att bära slöja. Diskursen indikerar enligt mig att den muslimska praktiserande kvinnan aldrig kan bära slöja frivilligt, eftersom kulturen och religionen som förespråkar den genomsyras av ett patriarkalt förtryck. Den muslimska kvinnan konstrueras därutöver till ett *sexuellt objekt* när hon bär slöja, då det anges att den är till för att skylä henne.

Den muslimska kvinnan konstrueras ävenledes till att vara ett offer i motionerna, när det anges att *hennes mänskliga rättigheter* förnekas när hon bär slöja. Utöver hittills nämnda

¹⁷⁵ Mot. 2019/20:526.

¹⁷⁶ Mot. 2017/18:2353.

konstruktioner menar jag att kvinnan dessutom konstrueras till att vara underordnad männen, begränsad i sin frihet och icke-jämställd då slöjan diskuteras utifrån dessa begrepp. Denna icke-autonoma individ kan följaktligen enbart uppnå jämställdhet om slöjan förvinns. I motionernas slöjdiskurs anser jag vidare att hon konstrueras till att vara en sexualiserad individ redan i tidig ålder, då det stadgas att hon tidigt lever efter en oskuldnorm. Den slöjbärande kvinnan konstrueras till att ej ha kontroll över sin egen kropp på ett sexuellt plan. Att det anges att flickor och kvinnor inte ska sexualiseras på ett sätt som *svensk lag inte stödjer*, anser jag indikerar att kvinnor kan sexualiseras om det är förenligt med den svenska lagen. Det viktiga här är inte sexualiseringen, utan den svenska lagen som representerar den *svenska normen*.

Jag anser därutöver att det sker en konstruktion där den muslimska kvinnan anses ha en kränkt personlig integritet. Jag menar att detta sker då hon diskuteras i sammanhang av att få utstå störande ingrepp i hennes frihet, jämställdhet och sexualitet. Att det anges att slöjan måste förbjudas för att elever ska kunna fostras till demokratiska medborgare, menar jag bidrar till att kvinnor som bär slöjan konstrueras till icke-demokratiska samhällsmedborgare. Denna kvinna framställs till att inte ha respekt för de grundläggande demokratiska värderingarna. Den slöjbärande kvinnan konstrueras då till att inte vara förenlig med sekularisering. Jag urskiljer därutöver att slöjan anses vara lika farlig samt skadlig för kvinnans liv och hälsa, som den påverkan alkohol och tobak har. Den muslimska kvinnan framställs likaså till att vara en underutvecklad individ, på grund av sin religion och kultur. Hon strävar därför inte efter de rättigheter och den jämställdhet som sekulariserade svenska kvinnor har.

6.2.2 Konstruktionen av den muslimska kvinnan i Europadomstolens praxis

Enligt mig går det att urskilja en snarlik tendens mellan den slöjdiskurs som sker i motionerna och den som sker i Europadomstolens praxis. I denna praxis konstrueras den muslimska kvinnan likaledes till att vara ett icke-jämställt offer, vars fri- och rättigheter inte kan tillgodoses när denna kvinna bär en slöja. Utifrån de ledande rättsfallen *Dahlab v. Switzerland* och *Sahin v. Turkey* har domstolen angett att slöjan är oförenlig med principen om jämställdhet, frihet och budskapet om allas lika värde. Att den muslimska kvinnan konstrueras till ett offer som behöver räddas menar jag sker eftersom att domstolen bifaller förbudet för att hon tycks vara förtryckt. Domstolen prioriterar vidare ”andras fri- och rättigheter” före den muslimska kvinnans rätt till religionsutövning utan att motivera varför. Jag menar då att

domstolen anser att denna religionsutövning snarare är ett förtryck än en frihet.

Europadomstolen anger dessutom att slöjan verkar vara påtvingad kvinnan och att den inte är förenlig med jämställdhet och frihet. Något jag menar bidrar till att den muslimska kvinnan konstrueras till ett icke-autonomt subjekt, likt diskursen som sker i motionerna.

Att det anges att ett slöjbärande påverkar den allmänna ordningen och säkerheten, indikerar enligt mig att en sådan utövning inte anses vara förenligt med samhället. Därav konstrueras den slöjbärande kvinnan till att inneha en negativ effekt, som kan störa ordningen och säkerheten i samhället. I somliga av fallen har även enbart slöjan förbjudits och detta har ansetts vara legitimt, utifrån syftet att bevara sekularismen och neutraliteten i ett demokratiskt samhälle. Enligt mig indikerar detta att den muslimska slöjbärande kvinnan konstrueras till att inte anses vara förenlig med det demokratiska samhällets värderingar. Andra religioner vars symboler inte förbjuds anses då vara förenligt med dessa värderingar och detta är enligt mig likt den konstruktion som sker i motionerna.

6.2.3 *Slutsats*

Vad gäller frågeställningen, ”*hur konstrueras den muslimska kvinnan i diskurser kring ett slöjförbud i motioner respektive Europadomstolens praxis*”, blir min slutsats, utifrån hur jag har tolkat texterna i motionerna, att den muslimska kvinnan som bär slöja konstrueras till en icke-autonom och förtryckt individ som behöver räddas via ett slöjförbud. Hon förtrycks då av sin religiösa samt kulturella omgivning och familj. Denna kvinna anses inte vara förenlig med ett demokratiskt samhälle när hon bär slöja, då hon i detta fall symboliserar en underutveckling av samhället. Den muslimska kvinnan konstrueras då till att inte vara förenlig med ett demokratiskt samhälle som genomsyras av sekularism och jämställdhet, ett samhälle som västvärlden har kämpat i evigheter för att kunna uppnå. Den muslimska kvinnan konstrueras likaså till att vara en sexualiserad och förtryckt individ. Det är värt att notera att denna diskursanalys utgår ifrån hur jag har tolkat texterna, mina slutsatser är därav inte generella då jag inte besitter en objektiv sanning och tolkningsförmåga. Slutsatserna präglas därför utav mina grundpremissor och ställningstaganden.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Kritiska synpunkter avseende den diskursanalytiska metoden har bland annat framförts av Johanna Niemi, Päivi Honkatukia och Minna Ruuskanen. De menar att det är av vikt att forskaren är medveten om sina egna teoretiska premisser. Detta innebär då att den kunskap som presenteras om diskurserna alltid härrör från forskarens egen tolkning av texten, slutsatserna är därav inte generella. Se Martinson och Moberg och Svensson (2008) s. 136-137.

7 Analys och Slutsatser

I detta examensarbete har jag ställt frågeställningarna ”Hur förhåller sig en eventuell kriminalisering av slöjan (hijaben) till kriminalrättsliga grundprinciper samt de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. RF och Europakonventionen?”, ”Hur konstrueras den muslimska kvinnan i diskurser kring ett slöjförbud i motioner respektive Europadomstolens praxis?” och ”Hur kan dessa diskurser analyseras ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv?”. Vad gäller frågeställning nummer två har den redan besvarats.¹⁷⁸ Utifrån ovan redogjorda rättsläge och forskning ska nu de resterande två frågeställningarna besvaras.

7.1 Hur förhåller sig en eventuell kriminalisering av slöjan (hijaben) till kriminalrättsliga grundprinciper samt de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. RF och Europakonventionen?

7.1.1 Kriminalrättsliga grundprinciper

Om en utgår från argumentationen som återfinns i de motioner som angetts ovan, menar jag att en eventuell kriminalisering av slöjan förhåller sig missvisande till synen på klandervärt beteende. I argumentationen som förs anges det att en kvinna som bär slöja är ett offer som behöver räddas, från den klandervärda förövaren, vilket enligt förespråkarna är familjer och individer i kvinnans omgivning. Att kriminalisera en handling där den som utsätts för straffet samtidigt anses vara ett offer, som en menar inte är klandervärd, blir enligt mig missvisande sett till uppfattningen om klandervärt beteende. Avseende principen *ultima ratio* anser jag att en eventuell kriminalisering av slöjan inte heller är förenlig med denna princip. Det finns nämligen andra kontrollformer som kan används där önskad effekt kan uppnås, vilket har redogjorts för under avsnitt 2.3. Enligt mig är dessa alternativa kontrollformer mindre ingripande och medför inte samma obehag och lidande som en straffrättslig sådan.

Om Jareborgs och Lernestedts krav angående tydliga och väl motiverade intressen för en kriminalisering beaktas, menar jag att en kriminalisering av slöjan inte heller är förenlig med

¹⁷⁸ Se avsnitt 6.

detta krav. Utifrån de motiveringar som anförts i de ovannämnda motionerna, framgår det inte klart och tydligt vilket intresse som är *huvudsyftet* för en kriminalisering. Det åberopas både heders- och kvinnoförtryck, ojämställdhet, sexualisering, sekularism och demokrati som skyddsvärda intressen.¹⁷⁹ Dessa intressen är samtidigt inte tydligt angivna, då de diskuteras tillsammans och måste urskiljas. Utöver detta indikeras det enligt mig i motionerna att ett slöjförbud förespråkas utifrån symboliska skäl, där samhället ska markera att det ser allvarligt på bärandet av slöja. Varken Jareborg eller Lernestedt anser att detta är tillräckligt som en grund för kriminalisering. Jag menar därför att en eventuell kriminalisering av slöjan inte är förenlig med deras krav på ett *skyddsvärt intresse*. Skulle dock huvudsyftet tydliggöras där något av intressena sekularismen, demokrati eller jämställdhet och frihet anges som ett sådant syfte, går det möjligen att anse att det föreligger ett *skyddsvärt intresse*. Intressen som sekularisering, demokrati och jämställdhet utgör grunder i ett demokratiskt samhälle enligt Europadomstolen, vilket medför att de hamnar högt upp i hierarkin av skyddsvärda intressen. Jag anser däremot att detta inte är huvudsyftet eftersom att det *inte är alla religiösa symboler som förbjuds* inom skolan, utan enbart den *muslimska huvudduken*.

Enligt mig är därför huvudsyftet till en kriminalisering, utifrån den argumentation som anförts i motionerna, främst är att slöjan härstammar från en patriarkal samt hedersförtryckande kultur och religion. Dessa argument saknar enligt mig dessutom belägg. Om kravet kring skyddsvärt intresse fortsätts att beaktas, anser jag att den argumentationen som sker kring ett slöjförbud följer det som Lernestedt diskuterar, om att de fåtal intressen som egentligen är de bakomliggande syftena med kriminaliseringen inte är tillräckliga. Det räknas nämligen upp ett flertal intressen men ingen av dem betonas som det bärande argumentet. Enligt mig leder detta till att den presumtionen som Jareborg ställer upp mot att kriminalisering ska ske, inte uppfylls. Jag anser att det är tvivelaktigt om en eventuell kriminalisering av slöjan är förenlig med kravet på att en kriminalisering måste avse gärningstyper. Jag menar att detta är fallet då enbart "*muslimska*" *huvudscarfar (slöjan)* förbjuds och inte alla huvudscarfar.

Gärningstypen, att bära en huvudscarf, är då inte det som kriminaliseras utan enbart om en scarf bärs i ett religiöst syfte. Jag menar att detta inte heller är förenligt med kravet på förutsebarhet, som legalitetsprincipen stadgar, då en rättsregel inte får tillämpas analogt inom straffrätten.

¹⁷⁹ Se avsnitt 6.1.

Jag menar att det blir tvivelaktigt om en förutsebarhet kan anses föreligga vad gäller när en kan bli föremål för ett ingripande, eftersom att det inte går att avgöra när en individ bär *en muslimsk huvudscarf eller inte*. En individ som bär en huvudscarf på grund av andra faktorer såsom sjukdom eller mode, kan komma att bli föremål för ett ingripande då det inte går att urskilja syftet till varför en individ bär den. Det framgår följaktligen inte tydligt vilka premisser och faktorer som kommer ligga till grund för hur ett sådant avgörande ska ske. Att gå efter etniskt ursprung är dessutom inget alternativ eftersom det baseras på en förbjuden *rasprofilering*. Individer av olika etniciteter kan välja att bära en huvudduk av diverse skäl, bland annat sjukdomar eller mode. Det föreligger inte heller en möjlighet att grunda ingripandet utifrån en utfrågning kring vilken religiös övertygelse en individ innehar, då detta inte är förenligt med den *negativa religionsfriheten i 2 kap. 2 § RF*.

Att det kommer föreligga svårigheter i att avgöra vilken huvudduk som är straffbar, innebär enligt mig att det medför att en kriminalisering av slöjan möjligen kan vara oförenlig med kravet på effektivitet, som både Jareborg och Lernestedt ställer. Det kommer enligt mig bli svårt att upptäcka och fälla beteendet om enbart den *"muslimska" huvudduken* kriminaliseras. Ett slöjförbud utifrån den argumentation som återfinns i motionerna, anser jag dessutom är oförenlig med Jareborgs och Lernestedts krav på att det straffvärda beteendet måste orsaka *skada* och inte enbart *obehag*. Argumentationen som förs för ett slöjförbud, insinuerar att kvinnor som bär slöja utsätts för skada, ett ställningstagande som enligt mig inte baseras på någon fakta eller vetenskapligt underlag, utan på ogrundade antaganden. Jag menar att det inte är väl motiverat, utifrån fakta, vad detta beteende medför för *faktisk skada* och därför blir inte förbudet förenligt med detta krav. Om däremot beteendet anses orsaka skada på det demokratiska och sekulära utbildningssystemet anser jag, för att det ska kunna utgöra det skyddsvärda intresset, att det måste ske en tydligare motivering kring hur bärandet av slöja skadar demokratin. Motiveringarna bör då inte härröra från den muslimska kvinnans utsatthet. Dessutom anser jag att *alla religiösa symboler* måste förbjudas om det bakomliggande syftet de facto är att bevara sekularismen inom skolan.

Angående *skuldprincipen*, som Jareborg ställer upp, anser jag att en eventuell kriminalisering av slöjan inte är förenlig med kravet på att straffet, inte får vara strängare än måttet av skulden. Det indikeras i argumentationen att det inte är de som bär slöja som innehar skulden samtidigt som det är de som kommer drabbas av förbudet. Att kriminalisera bärandet av slöjan träffar inte enligt mig rätt individer, utan de som utmålas som offer är de som får bära

skulden. Om argumentationen till en sådan här kriminalisering däremot tar sin utgångspunkt i att slöjan är oförenlig med ett demokratiskt och sekulärt utbildningssystemet, där det är det allmänna som skadas och inte kvinnorna, kan en sådan kriminalisering enligt mig möjligen vara förenlig med denna princip. Jag anser att kriminaliseringen av slöjan inte heller är förenlig med *humanitetsprincipen* eftersom den önskade effekten kan uppnås med ett svagare medel. Förbudet är således inte heller proportionerligt eftersom att åtgärden går utöver det som är nödvändigt för att ändamålet ska kunna uppnås.¹⁸⁰

Om Lernestedts princip om *skadeområdet* beaktas menar jag att det inte heller är tydligt vilken sorts skada som anses uppstå när slöjan bärs av kvinnor. Huruvida det är en *offerskada* eller *gemensaksskada* är svårt att urskilja. Om ett slöjbärande anses utgöra en gemenskapsskada i hänseende till demokratiska och sekulära intressen, är det enligt mig förenligt med att gärningstypen påverkar intresset negativt. Jag menar att detta är fallet då det är gruppen och normen som står i fokus vid denna skada. Det krävs dock att alla religiösa symboler förbjuds för att intresset sekularism ska kunna uppnås. Om det däremot är en offerskada som avses, det vill säga att kvinnorna står i fokus och anses ta skada, anser jag att en eventuell kriminalisering av slöjan inte är förenlig med att gärningstypen påverkar intresset negativt. Jag anser detta då det inte undersökts om kvinnorna som bär slöja påverkas negativt av att bära den. Lernestedt anger även att syftet med att ange tydliga intressen är att avslöja vad som *gömmar sig bakom språket*. Jag anser att det går att urskilja en misstro och ett förakt, bakom språket som används i motionerna, mot vissa av de principer och värderingar som återfinns inom religionen islam. Förespråkarnas syfte är då enligt min uppfattning att få bukt med dessa värderingar i samhället, då de inte anses vara förenliga med det svenska västerländska samhället.

Min uppfattning är inte att det bakomliggande syftet och det verkliga intresset är kvinnornas frihet, eftersom argumenten som framförs inte baseras på *väl utarbetad fakta* som härrör från den berörda gruppen. Det förekommer enbart hänvisningar till *enstaka och enskilda uttalanden* från muslimska kvinnor som utsatts för hedersförtryck. Min uppfattning stärks av att det är den utsatta gruppen som kommer bli mer utsatt och inte behjälpt av slöjförbudet, eftersom det är de som kommer straffas.

¹⁸⁰ Se avsnitt 2.3.

7.1.2 *Fri- och rättigheterna i 2 kap. RF och Europakonventionen*

Jag anser att en eventuell kriminalisering av slöjan, sett till fri- och rättigheterna, i första taget behöver diskuteras utifrån Europadomstolens praxis i frågan. Europadomstolen har kommit fram till att ett slöjförbud i skolan är förenligt med artiklarna 9-10 och 14 i konventionen. Det kan därför vid en första anblick anses att en eventuell kriminalisering är förenlig med dessa rättigheter i EKMR. Jag menar dock att en sådan slutsats inte helt enkelt kan dras. Vad gäller artikel 9 har det angetts i domstolens praxis att det är tillåtet att införa restriktioner för religionsutövningen, om det föreligger ett legitimt syfte och åtgärden är nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Ett legitimt syfte är då bland annat om andras fri- och rättigheter samt den allmänna ordningen och säkerheten avses att skyddas. Huruvida det sedan är nödvändigt avgörs utifrån statens *margin of appreciation*.

Om de syften som anges i motionerna beaktas menar jag däremot att en kriminalisering av slöjan inte är förenlig med kravet på ett legitimt syfte. De argumenten som framförs är inte att bevara andras fri- och rättigheter samt den allmänna ordningen och säkerheten. Utan de argument som är dominerande och som enligt mig utgör syftet, är att få bukt med heders- och kvinnoförtryck. Om kravet på att restriktionen måste vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle beaktas, anser jag att det finns en sannolikhet till att slöjförbudet kan vara förenligt med detta krav. Det krävs dock att argumenten sekularism och neutralitet i skolan åberopas. Jag menar att detta är möjligt då staten har en *margin of appreciation* och argument om att bevara sekularismen och neutraliteten i skolan har accepterats av domstolen. Det är dock fortfarande endast en religiös symbol som förbjuds och inte alla. Jag anser därför att det går att argumentera mot att ett slöjförbud kan uppnå syftet att bevara sekularismen och neutraliteten i skolan. Denna faktor menar jag kan påverka svaret på om inskränkningen är relevant och proportionerlig i relation till syftet, då det inte kommer uppnås om bara en symbol förbjuds.

Jag noterat dock att domstolen har ansett att slöjförbud är förenliga med artikel 9 trots att enbart en religiös symbol, slöjan, har förbjudits. Jag menar däremot att dessa omständigheter har varit annorlunda då argumentationen huvudsakligen har handlat om att skydda andras fri- och rättigheter vilket inte åberopas i de motioner som har presenterats ovan. De länder som infört slöjförbud och vars förbud har blivit prövat av Europadomstolen, har dessutom åberopat att deras länder har grundats på principen om sekularism. Dessa länders grundstommar vilar

därför på att samhället ska vara sekulärt, något som inte åberopas i motionerna. Om Europadomstolens resonemang kring inskränkingsmöjligheterna i yttrandefriheten beaktas, anser jag att Europadomstolen inte tydligt anger hur ett bärande av slöja påverkar den allmänna ordningen och säkerheten negativt och därav berättigar ett slöjförbud. Enligt mig är det ännu tveksammare om detta kriterium är uppfyllt, om svensk lag är vägledande för hur dessa brottstyper ska karakteriseras, då ett bärande av slöja inte har den karaktär som brotten som återfinns i 16 kap. och 19 kap. Brottsbalken (BrB) har.

Trots att Europadomstolen har tagit ställning i frågan om slöjförbud, anser jag att det inte kan vara avgörande för hur ett sådant förbud förhåller sig till de olika fri- och rättigheterna i 2 kap RF, då EKMR enbart stadgar ett minimiskydd. Vad gäller exempelvis yttrandefriheten anges det angående inskränkingsmöjligheten allmän ordning och säkerhet, att rättigheten i samband med religiösa och kulturella angelägenheter ska vara så långtgående som möjligt. Inskränkningarna ska därför bli svårare, då detta är yttrandefrihetens kärna. Att enbart gå efter Europadomstolens praxis i detta hänseende blir för mig oförenligt med detta krav i RF, då RF verkar ge ett mer långtgående skydd än EKMR i denna aspekt. Mitt antagande förstärks utifrån att det dessutom inte sker klara och tydliga motiveringar kring hur slöjförbudet är förenligt med inskränkingsmöjligheten *allmän ordning och säkerhet*. Enligt 21 § 3 meningen RF anges det att begränsningar inte enbart får baseras på religiösa skäl, vilket är en del av diskrimineringskyddet. Ställningstagandet återfinns även i artikel 14 i EKMR. Jag anser att det är tveksamt om en eventuell kriminalisering av slöjan förhåller sig förenligt med kravet på att begränsningen ej får baseras på religiösa skäl, om de motiveringar som angetts i motionerna beaktas. Det återkommande och huvudsakliga argumentet är nämligen att slöjan härstammar från en förtryckande religion och kultur.

Om artikel 14 beaktas anser jag att Europadomstolens argumentation kring huruvida slöjförbudet är diskriminerande eller ej inte är utförligt, när enbart en religiös symbol har förbjudits. I *Dahlab v. Switzerland* angav domstolen att en konventionsstat har en *margin of appreciation* när det kommer till inskränkingsmöjligheten *objektiv och rimlig grund*, i artikel 14. Domstolen ansåg i detta fall att syftet, bevarandet av andras fri- och rättigheter och bevarandet av neutralitet i grundskoleutbildningen utgjorde en sådan grund. Jag menar dock att ett mer utvecklat resonemang borde ha utförts angående varför det inte ansågs vara en diskriminering. I detta fall var det dock könsdiskriminering som åberopades. Enligt mig kan

därför en diskriminering enligt artikel 14 möjligen föreligga om argumenten som framförs i motionerna beaktas och diskrimineringsgrunden religion åberopas.

Jag vill därutöver notera att även om Europadomstolen har ansett att detta inte är diskriminerande, kan skyddet som ges i RF fortfarande vara mer långtgående i denna aspekt. Diskrimineringsförbudet återfinns i 2 kap. 12 § RF och det är enligt mig tydligt, utifrån de motiveringar som ligger till grund för slöjförbudet i motionerna, samtidigt som förbudet endast avser en muslimsk religiös symbol, att en minoritet missgynnas. Ett missgynnande sker då slöjförbudet medför en negativ särbehandling när det kommer till bärandet av religiösa symboler i skolan. Jag anser dessutom inte att undantagen för ett missgynnande är uppfyllda, eftersom verkningarna inte är små för de troende och praktiserande muslimska kvinnorna. Slöjan utgör enligt en stor del av dem en essentiell del av deras identitet och behövs för att de ska kunna utöva sin religion, vilket har redogjorts för under avsnitt 2.2. Jag anser inte heller att de gynnande verkningarna väger över de nackdelar som medförs, eftersom ett sådant förbud inte kommer medföra att skolan blir sekulär och neutral. Andra religiösa symboler får däremot fortfarande bäras samtidigt som en viss grupp blir berövad friheten att klä sig utifrån eget tycke. En eventuell kriminalisering av slöjan förhåller sig inte heller förenlig med undantagsmöjligheterna (*godtagbar, önskvärd och nödvändig*) för särbehandling som anges i 12 § RF. Tillåtna särbehandlingar som uppges i förarbetena är bland annat sociala förmåner, som jag menar har en gynnande och positiv karaktär. Alla samhällsmedborgare kan dessutom någon gång i livet ta del alternativt har möjlighet att ta del av dem. Slöjförbudet har inte en sådana karaktär enligt mig och är därför inte förenligt med dessa undantag.

Vad gäller begreppet religionsutövning anser jag, som nämnts i min delanalys under avsnitt 5.3, att det blir felaktigt att tillämpa Europadomstolens praxis som vägledning för hur begreppet ska definieras. Om Europadomstolens praxis trots detta skulle anses vara vägledande, menar jag att det är berättigat att ifrågasätta om domstolen följt sina egna ställningstaganden i sin tidigare praxis. I *Arrowsmitt fallet* och efterkommande praxis anger domstolen nämligen att utövningen måste vara *mycket nära förbunden med religionen*. Jag menar att om kvinnors uttalanden om slöjan beaktas, som redogjorts under avsnitt 2.2, indikerar många av dessa på att slöjan kan anses vara *mycket nära förbunden med religionen*. Kvinnorna anser att slöjan utgör ett redskap som hjälper dem att vara muslimer. Dessa anser att de inte kan leva upp till sin tro och vara muslimer utan att bära slöja. Jag anser utöver detta, som jag tidigare har nämnt i min delanalys under avsnitt 5.3, att det är problematiskt att

artikel 9 och Europadomstolens praxis ska vara vägledande för hur religionsfriheten och däribland religionsutövningen i RF ska tolkas. RF stadgar en *absolut religionsfrihet* vilket inte EKMR gör vad gäller religionsutövningen. Jag menar därför att det är problematiskt att anse att en eventuell kriminalisering av slöjan är förenlig med religionsfriheten baserat på Europadomstolens praxis.

7.1.3 *Slutsats*

Min slutsats till frågeställningen ”*Hur förhåller sig en eventuell kriminalisering av slöjan (hijaben) till de kriminalrättsliga grundprinciperna samt de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. RF och Europakonventionen?*” är, om de argument som anges i motionerna som redogjorts för under avsnitt 7 beaktas, att den i huvudsak förhåller sig oförenlig med de *kriminalrättsliga grundprinciper* som Jareborg och Lernestedt ställer upp. En av de främsta principerna, *ultima ratio*, uppfylls inte då det finns andra metoder som kan tillämpas för att uppnå syftet. Det går likaså att ifrågasätta förbudets *effektivitet*, samtidigt som det inte uppges *klara och tydliga intressen*. Dessa faktorer menar jag bidrar till att en sådan kriminalisering mestadels förhåller sig oförenlig med de väsentliga och avgörande kriminalrättsliga principerna.

Trots att ett slöjförbud har accepterats av Europadomstolen i dess praxis anser jag att en eventuell kriminalisering av slöjan förhåller sig oförenligt med *fri- och rättigheterna* i RF. Denna rättighetskatalog ger ett mer långtgående skydd och ska därför beaktas före det minimiskydd som EKMR ger. Jag menar att det dessutom bör poängteras att när Europadomstolen har accepterat ett slöjförbud i länderna Frankrike, Turkiet och Schweiz, har detta gjorts för att länderna har haft *sekularism som en av deras starkaste grundstommar*. De syften som vidare har framförts av länderna som fått sin sak prövad av Europadomstolen, har främst varit att bevara *andras fri- och rättigheter samt den allmänna ordningen och säkerheten*. Dessa syften har däremot inte framförts i motionerna som redogjorts för ovan. Utifrån motiveringarna för slöjförbudet i motionerna och att det enbart träffar en religiös symbol, blir min slutsats att en eventuell kriminalisering av slöjan mestadels förhåller sig *oförenlig med fri- och rättigheterna i 2 kap. RF och Europakonventionen*.

7.2 Hur kan dessa diskurser analyseras ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv?

7.2.1 *Allmänna utgångspunkter*

Min sista frågeställning utgår ifrån att de diskurser och den slutsats som jag kommit fram till i min delanalys under avsnitt 6.2, analyseras ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv. Den postkoloniala feminismen anger att det återfinns maktskillnader mellan kvinnor, vilket jag menar går att urskilja i den slöjdiskurs som återfinns i de motioner och den praxis som redogjorts för ovan. Det går enligt mig att urskilja en syn på att kvinnor som inte bär slöja är mer utvecklade och goda samhällsmedborgare, vars fri- och rättigheter måste beaktas och skyddas från kvinnor som väljer att bära slöja. Det indikeras att dessa kvinnors fri- och rättigheter är mer värda än de slöjbärande kvinnornas.

Jag anser att det går att urskilja en liknande tendens i slöjdiskursen som redogjorts för ovan om *Gayatri Spivaks* ställningstagande, om att bruna kvinnor framställs som offer där de vita männen ska rädda dem från de bruna männen, beaktas. Det går att uppfatta att de västerländska ”vita” politikerna och Europadomstolen, som genomsyras av västerländskhet och ”vithet”, vill rädda den förtryckta kvinnan från den förtryckande religion och männen som finns i hennes omgivning. Syftet med denna räddning är att hon ska kunna få leva ett jämställt och sekulariserat liv i en demokrati. Jag anser dessutom att konstruktionen som sker av den muslimska kvinnan, som har presenterats under avsnitt 6, är helt omvänd från den som sker kring icke-muslimska (icke-slöjbärande) kvinnor. Dessa framställs att vara demokratiska, fria, jämställda och icke-sexualiserade. Konstruktionen som sker menar jag visar på de maktskillnader, som den postkoloniala feminismen pekar på, som återfinns mellan kvinnor beroende på deras etnicitet.

7.2.2 *Mohanty*

Chandra Mohanty anger att kvinnor från tredje världen skapas och framställs med västerländska feministiska intressen, något jag anser går att återfinnas i hur den muslimska kvinnan konstrueras i motionerna och praxisen. Argumentet är att ett slöjförbud bör införas för att slöjan och dess symbolik *inte är förenlig med de västerländska värderingarna och*

intressena. En kvinna som bär denna slöja konstrueras då till att inte vara förenlig med dessa och därav, står underordnad den hierarkiska ordning som väst har till tredje världen. Jag menar dock att detta antagande om att slöjan symboliserar en motsats till de värderingar som finns i ett demokratiskt samhälle inte utgör en objektiv kunskap, som Mohanty jämväl diskuterar. Förespråkarna och Europadomstolen har inte undersökt vad slöjan de facto symboliserar, än mindre vad den berörda gruppen i fråga själva anser att den symboliserar och varför de valt att bära den. Under avsnitt 2 kan vi se att vid de få undersökningar som gjorts och utifrån muslimska kvinnors egna böcker om slöjan, har det angetts att slöjan för många av dem symboliserar en identitet. Trots att inte alla väljer att bära slöja fritt går det att urskilja att det är ett fritt val för en majoritet av de kvinnor som deltagit vid undersökningarna. Valet görs då bland annat för att de *vill* följa sin religion och för att de *inte vill bli sexualiserade*. En motstående anledning till den ”objektiva kunskap” som Europadomstolen och förespråkarna anser sig ha om slöjan, när den påstår att slöjan är påtvingad kvinnor samt förtryckande och sexualiserande i tidig ålder.

Angående konceptet *Vi mot Den Andre* som Mohanty målar upp, anser jag att detta koncept går att urskilja i slöjdiskurserna. Ett av argumenten som anförs i motionerna för att ett slöjförbud ska införas, är att vi i Sverige inte kan ha liknande patriarkala värderingar som *muslimerna (den andre)*. Muslimska kvinnor anses nämligen inte vara jämställda med männen. Kvinnan målas i denna diskurs upp som en *okunnig, religiös, traditionsbunden, förtryckt och icke-demokratisk individ som är ett offer för sitt familjesystem*. Denna bild appliceras då på alla kvinnor som bär slöja. Denna syn är däremot omvänd när det kommer till självpresentationen av de kvinnor som lever i väst och inte bär slöja. Dessa kvinnor är då *sekulära, fria, jämställda och förenliga* med allt det som ett västerländskt demokratiskt samhälle står för. Dessa västerländska kvinnors *fri- och rättigheter* är då enligt Europadomstolen viktigare att skydda än de *slöjbärande kvinnornas fri- och rättigheter*, då deras val är felaktigt utifrån den västerländska premisen. Denna åtskillnad är möjlig menar jag, i enlighet med Mohantys teori om att den västerländska gruppen har privilegiet att vara normen och referenten, då de sätter sig själva som *normen*.

Att väst är normen går att urskilja i slöjdiskursen som sker i såväl motionerna som i Europadomstolens praxis. De brister och nackdelar som den slöjbärande kvinnan medför, ställs nämligen i dessa diskurser mot alla de fördelar som väst och västerländska kvinnor medför och som anses vara värda att sträva efter. Den slöjbärande kvinnans val att vara

religiös har kommit att beskrivas som att hon är *underutvecklad*, jämfört med den utveckling som Sverige och väst har gjort vad gäller *jämställdhet*. *Religionen* är inte heller förenlig med ett sekulärt och utvecklat samhälle. Den slöjbärande kvinnan anses vara *bakåtsträvande* då hon inte följer sina rättigheter till ett fritt liv. Jag anser att detta återigen indikerar på att väst är den normativa referensen, eftersom många muslimska kvinnor utifrån sina rättigheter de facto väljer helt fritt att bära slöja. De känner även till dessa rättigheter då de åberopar dem i de svenska och internationella slöjdiskurserna som sker. Jag menar att det istället blir att detta förbud fråntar dem deras fri- och rättigheter att själva bestämma över sina kroppar.

Jag vill dessutom notera att det är problematiskt att domarna i Europadomstolen, som ska bestämma i denna sakfråga, kommer från västvärlden då dessa styrs av *västerländska normativa referenspunkter*. Domarna kommer från västerländska länder som ibland *vill införa slöjförbud* och som inte innehar islam som huvudreligion i sina länder. Europadomstolen ska besluta i frågor som *berör andra kulturer och religioner* och kommer då sannolikt utföra en jämförelse som kommer ske utifrån deras västerländska principer. Det som inte överensstämmer med dessa principer kommer då beaktas som felaktigt och underordnat, då domstolen anser att den innehar en "objektiva kunskap".

7.2.3 *Ahmed*

Sara Ahmed anger att de som konstrueras som *Den Andra*, pekas ut som källan till kollektivets känslor och ses som ett hot mot de som konstrueras som ett *vi*. Jag anser att denna *andrafiering* går att urskiljas i de slöjdiskurser som sker i motionerna och Europadomstolens praxis. De individer med en muslimsk bakgrund representeras då av de kvinnor som bär den synliga slöjan, där dessa kvinnor anses utgöra *De Andra* vars värderingar inte stämmer överens med *vi:ets värderingar*, det vill säga västvärldens. Det uppstår då känslor av att västvärlden hotas och att slöjan måste förbjudas, innan dessa värderingar invaderar det svenska och europeiska samhället. Värderingar om *jämställdhet och frihet* riskeras att förloras om inte slöjan förbjuds. Den symboliserar allt det som det västerländska samhället har bekämpat. För att nationen sedan ska kunna sluta sig från *De Andra* för att kunna agera åt medborgarnas vägnar, måste den bli mindre *öppen och känslomässig*. Nationen måste därför bli *hård*. Denna teori som Ahmed har menar jag går att återfinna i kravet på ett slöjförbud, då det påtalas i motionerna att politiker och staten måste ta ställning, *bli hårdare*, i denna fråga. Staten måste ta konflikten med *De Andra* som hotar nationen för att skydda medborgarnas fri- och

rättigheter, för att nationen inte ska komma att genomsyras av en patriarkalt förtryckande samt sexualiserande religion och kultur.

Att låta nationen genomsyras av denna kultur och religion som står i en lägre rang, sett till den *sociala hierarki* som våra känslor är bundna till enligt Ahmed, innebär att vårt samhälle blir *bakåtsträvande*. Sett till Descartes menar jag att hans ställningstagande, om att vi älskar eller hatar objekt för att de verkar vara *fördelaktiga eller skadliga för oss*, stämmer överens med det mönster som urskiljs i slöjdiskurserna. Jag menar att det egentliga syftet med ett slöjförbud inte är att slöjan i sig är problematisk, då det i grund och botten handlar om en tygbit som går att likställa med andra huvudbonader. Ett flertal individer bär en scarf över huvudet på grund av andra skäl såsom *sjukdom eller mode*. Jag menar att föraktet mot slöjan istället ligger i de antaganden som görs om vad *slöjan symboliserar*. Den anses vara till nackdel för *oss*, då den enligt dessa antaganden går emot ett demokratiskt samhälle. Det är själva *konstruktionen som spelar på våra känslor* och bildar en fruktan mot den, som i sin tur leder till åsikten om att den måste förbjudas. Det är därför essentiellt enligt Europadomstolen och slöjförbudsförespråkarna i motionerna att införa och tillåta ett slöjförbud. Den religion och kultur som slöjan representerar hotar de värden som garanterar det *demokratiska samhällets överlevnad*.

7.2.4 *Slutsats*

Min slutsats blir därför, utifrån mina grundpremissor och ställningstaganden, när det kommer till frågeställningen "*Hur kan dessa diskurser analyseras ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv?*" att diskurserna som urskiljs i motionerna och Europadomstolens praxis kan anses skapa en andrafiering, ett *Vi mot De Andra*. Vi:et symboliserar det västerländska, den primära och rätta normen, som sedan är referenspunkten när det kommer till frågan huruvida ett slöjförbud ska införas. Det kan utifrån ett postkolonialt feministiskt perspektiv anses att konstruktionerna som sker av kvinnorna som bär slöja, i diskurserna som redogjorts för under avsnitt 6.2, skapar en bild av dem som *outbildade, religiösa, underutvecklade och underordnade männen i deras familjesystem* och därav måste *räddas och befrias*. Uppgiften att rädda dessa kvinnor ankommer då, enligt slöjdiskurserna som sker, på de *svenska politikerna och Europadomstolen*. Denna andrafiering uppstår i sin tur genom att Sverige och Europadomstolen upplever att slöjan är ett *hot mot de västerländska värderingarna* som genomsyrar, enligt dem, deras demokratiska samhällen.

7.3 Slutsatserna i relation till varandra

Avslutningsvis anser jag, om de tre slutsatserna beaktas i relation till varandra, att en eventuell kriminalisering av slöjan inte är förenligt med de kriminalrättsliga grundprinciperna samt fri- och rättigheterna som diskuteras i arbetet. Orsaken till detta är att den muslimska kvinnan inte utgör det icke-autonoma brottsoffer, som hon konstrueras till att vara i motionerna och Europadomstolens praxis. Det har inte bevisats att hon tar en faktisk skada och att hennes mänskliga fri- och rättigheter försummas när hon bär slöja. De otydliga intressena som ges till att en kriminalisering ska ske av slöjan leder inte till att de uppfyller de kriminalrättsliga grundprinciperna. När dessa otydliga intressen samt konstruktionen av slöjan och den muslimska kvinnan analyseras ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv, går det bakom språket att urskilja det egentliga syftet med kriminaliseringen av slöjan. Jag uppfattar att det verkliga bakomliggande syftet och intresset med kriminaliseringen, är ett symboliskt skäl då det svenska samhället och västvärlden känner ett obehag gentemot *De Andras* kultur och religion. Denna kultur och religion gestaltar sig sedan framförallt via slöjan och den muslimska kvinnan. Det svenska samhället och väst vill då utifrån dessa symboliska skäl markera att den rätta referensen är det västerländska. *De Andra* som kommer till västvärlden bör då rätta sig efter den västerländska kulturen och leva efter den. Det västerländska levnadssättet anses medföra en räddning från det utbildade och underutvecklade liv som dessa *Andra* har levt i sina hemländer.

8 Avslutande kommentar

Jag vill återigen notera att eftersom jag har tillämpat en diskursanalytisk metod och valt att utreda diskurserna ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv, utgör inte mina antaganden några generella slutsatser. Slutsatserna är inte heller generella då jag enbart utrett frågan utifrån de argument som anförts i de motioner som redogjorts för i uppsatsen. Mina slutsatser till frågeställningarna är därför enbart knutna till dessa motiveringar och argument. Jag är därtill väl medveten om att mina egna tankar och åsikter har präglat hur jag tolkat de texter jag läst och präglat de diskurser som jag har kommit fram till, då ingen kunskap är en objektiv sanning. Att jag enbart har titta på frågan ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv innebär därutöver att frågan kan utredas djupare och ställas mot mer komplexa frågor om ett annat perspektiv belyses i undersökningen. Jag anser därför att mer forskning och vidare undersökningar borde göras kring frågan om slöjförbud ur ett straffrättsligt perspektiv. Att frågan dock har utretts ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv anser jag är av en stor betydelse i debatten, då denna teori pekar på de brister som finns när väst diskuterar andra kulturer samt religioner och används som referenspunkt.

Jag anser att detta perspektiv är av essentiell vikt när frågan diskuteras, då den tydligt visar på att icke-vita kvinnor i väst, har det svårt att höras i debatten trots att den handlar om dem. Att den berörda gruppen ej har tillfrågats kring hur de upplever bärandet av slöja, trots att den konstrueras till att symbolisera en viss sak i debatten, menar jag är en oerhörd brist. Perspektivet som har valts visar jämväl tydligt på de skillnader som finns mellan kvinnor utifrån deras etnicitet och religion. Jag tycker att den postkoloniala feminismen bidrar till en nytta i debatten, då dessa brister belyses. Genom att lyfta in ett postkolonialt feministiskt perspektiv i debatten, hoppas jag att ett tydliggörande kring dessa problem kan ske. En bidragande faktor kan då bli att debatten kring huruvida ett slöjförbud ska införas eller inte, ger mer gehör åt de berörda individerna. Deras åsikter blir då förhoppningsvis de ledande inom debatten och inte de västerländska premisserna.

Bilaga A

Christian Björkqvist @ 11 mars 2020 08:28 **CB**

SV: Angående slöjförbudet
Till: Nora Fatih

Hej Nora

Eftersom beslutet gällande slöjförbud med mera har överklagats till förvaltningsrätten genom laglighetsprövning så har det inte vunnit laga kraft och därmed inte heller verkställts. Av beslutet, som bifogas, framgår också att det ska arbetas in i en kommande integrationsplan och jag tolkar detta som att det är där som den närmare verkställigheten och eventuella konsekvenser kommer att framgå.

Med vänlig hälsning
Christian Björkqvist

Från: Nora Fatih [redacted]
Skickat: den 10 mars 2020 22:07

[Visa mer från Nora Fatih](#)

Christian Björkqvist
Kanslichef

274 80 Skurup
Telefon: 0411-53 60 19
christian.bjorkqvist@skurup.se
www.skurup.se

[Information om hur vi hanterar dina personuppgifter](#)

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Abdullah-Khan, Noreen & Botz-Bornstein, Thorsten (2014), *The Veil in Kuwait: Gender, Fashion, Identity*. Basingstoke: Palgrave Pivot.

Ahmed, Leila (2011), *A quiet revolution: The Veil's Resurgence, from the Middle East to America*. New Haven, Conn. Yale University Press.

Ahmed, Sara (2004), *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press.

Alouane, Rim-Sarah (2014), 'Bas les masques! Unveiling Muslim women on behalf of the protection of public order: reflections on the legal controversies around a novel definition of "public order" used to ban full-face covering in France', i Brems, Eva (red.), *The Experiences of Face Veil Wearers in Europe and the Law*. Cambridge University Press.

Andersson, Ulrika (2004), *Hans (ord) eller hennes? – en konsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Lund: Bokbox.

Axberger, Hans-Gunnar (2019), *Yttrandefrihetsgrundlagarna: yttrandefrihetens gränser efter 2019 års grundlagsreform*. 4:e uppl., Stockholm: Nordstedts juridik.

Bernitz, Hedvig (2016/17), 'En icke-konfessionell skola: Ett förbud mot ensidig påverkan och indoktrinering.' *JT* s. 566-579.

Bull, Thomas & Sterzel, Fredrik (2019), *Regeringsformen: en kommentar*. 2:a uppl., Lund: Studentlitteratur.

Bull, Thomas, & Sterzel, Fredrik (2019), *Regeringsformen: en kommentar*. 4:e uppl., Lund: Studentlitteratur.

Burr, Vivien (1995), *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.

Cameron, Iain (2018), *An introduction to the European Convention on Human Rights*. 8:e uppl., Uppsala: Iustus.

Croucher, Stephen (2008), 'French – Muslims and the Hijab: An Analysis of Identity and the Islamic Veil in France.' *J. Intercult. Commun. Res.*, Vol. 37 issue 3, s. 199-213.

Danelius, Hans (2015), *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5:e uppl., Stockholm: Norstedts juridik.

D'souza-Lodhi, Afshan (2019) '*Hijabi (R)evolution*' i Khan, Mariam (red.) *It's Not About the Burqa*. London: Picador.

Elver, Hilal (2012), *The Headscarf Controversy: Secularism and Freedom of Religion*. Oxford University Press.

Enkvist, Victoria (2013), *Religionsfrihetens rättsliga ramar*. Uppsala: Iustus.

Fahlbeck, Reinhold (2011), *Bed och arbeta = Ora et labora: om religionsfrihet i arbetsliv och skola*. Malmö: Liber.

Fatih, Nora (2019), *Slöjförbudet i skolan: ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv*. Kursuppsats - Juristprogrammet Lund: Genus och Rätt, HT2019.

Gohir, Shaista (2015), '*The Veil Ban in Europe: Gender Equality or Gendered Islamophobia?*' GJIA s. 24-33.

Hannan, Rabiha (2011), '*An Exploration of the Debates Pertaining to Head Covering and Face Veiling of Women in the British Muslim Context*', i Gabriel, Theodore P.C. & Hannan, Rabiha (red.) *Islam and the Veil*. London: Continuum.

Idrissi, Amal (2012), '*Wearing the Hijab: Some Reflections from a Muslim Woman's Perspective*', i Durham, W. Cole (red.) *Islam, Europe and Emerging Legal Issues*. Farnham: Ashgate.

Jareborg, Nils (2001), *Allmän kriminalrätt*. Göteborg: Elander Graphic Systems.

Jareborg, Nils & Ulväng, Magnus & Asp, Petter (2013), *Kriminalrättens grunder*. 2:a uppl., Uppsala: Iustus.

Jareborg, Nils (1994), *Straffrättens Ansvarslära*. Göteborg: Graphic Systems.

Kleineman, Jan (2013), '*Rättsdogmatisk metod*', i Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 1:a uppl., Lund: Studentlitteratur.

Lehrberg, Bert (2018), *Praktisk juridisk metod*. 10:e uppl., Uppsala: Iusté.

Lernestedt, Claes (2003), *Kriminalisering: problem och principer*. Uppsala: Iustus.

Lundahl, Mikela (2002), '*Förord*', i Konstfack skriftserien kairo, 1401-7423; 7, *postkoloniala studier*. Stockholm: Raster.

Lykke, Nina (2009), *Genusforskning: en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. 1:a uppl., Stockholm: Liber.

Mohanty, Chandra (2003), '*Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses*' i Lewis, Reina & Mills, Sara (red.) *Feminist Postcolonial Theory – A Reader*. Edinburgh University Press.

Nergelius, Joakim (2018), *Svensk Statsrätt*. 4:e uppl., Lund: Studentlitteratur.

Niemi, Johanna & Honkatukia, Päivi & Ruuskanen, Minna (2008), '*Juridikens texter som som diskurser*', i: Martinson, Claes, Moberg, Andreas och Svensson, Eva-Maria (red.), *57°53'10.25"/11° Marstrandseminariet 10 år 1998-2007*. Göteborg: Juridiska institutionens skriftserie.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Honkatukia, Päivi & Ruuskanen, Minna (2007), '*Legal texts as Discourses*', i Gunnarsson, Åsa & Svensson, Maria & Davies, Margaret (red.), *Exploiting the Limits of Law: Swedish Feminism and the Challenge to Pessimism*. Aldershot: Ashgate.

Nobel, Peter (1999), *Lag och rätt och nya religioner*. Uppsala: Iustus.

Peczenik, Aleksander (1974), *Juridikens metodproblem: rättskällelära och lagtolkning*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Phillips, Nelson & Hardy, Cynthia (2002), *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Popa, Laura (2018), *Mänskliga rättigheter i praktiken*. Halmstad: Adagio förlag.

Ramberg, Christina & Beshar, Alexander & Carlson, Laura & Croon, Adam & Granmar, Claes & Kleist, David & Leviner, Pernilla & Norée, Annika (2018), *Rättskällor – en introduktion i kritiskt tänkande*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Ramberg, Christina (2017), '*Prejudikat som rättskälla.*' *SvJT* s. 773-782.

Rosenberger, Sieglinde & Sauer, Birgit (2012), '*Framing and regulating the veil: an introduction*', i Rosenberger, Sieglinde & Sauer, Birgit (red.), *Politics, Religion and Gender: Framing and regulating the veil*. London: Routledge.

Strömberg, Håkan (2007), '*Hädiska tankar om religionsfriheten*', i *Våra rättigheter. 5: Rättighetsperspektiv till minne av Gustaf Petrén*. Visby: Eddy.se.

Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt (2013), *Grundlagsskyddad Yttrandefrihet*. 15:e uppl., Lund: Studentlitteratur.

Tollin, Katharina & Törnqvist, Maria (2014) *Feminism i rörliga bilder*. 2:a uppl., Stockholm: Liber.

Åhman, Karin (2019), *Grundläggande rättigheter och juridisk metod: RF 2 kap., Europakonventionen och EU:s stadga och deras tillämpning*. 2:a uppl., Stockholm: Nordstedts juridik.

Lagkommentarer Karnov, elektronisk

Svensden, Lov 2018-06-08 nr. 717 om ändring af straffeloven, kommentaren till 1 §, Karnov.

Rättsligt utlåtande

Fahlbeck, Reinhold (2020), 'Skollagen och hijab (muslimsk huvudsjal)' Rättsligt utlåtande till Förvaltningsrätten Malmö.

Källor

Offentligt tryck

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter
SOU 1978:34 Förstärkt skydd för fri- och rättigheter
SOU 1993:40 Fri- och rättighetsfrågor: delbetänkande
SOU 2008:125 En reformerad grundlag
SOU 2013:38 Vad bör straffas

Prop. 1975/76:209 Om ändring i regeringsformen
Prop. 2007/08:95 Ett starkare skydd mot diskriminering
Prop. 2009/10:80 En reformerad grundlag

Mot. 2019/20:526, Richard Jomshof (SD), Slöjförbud i den Svenska för- och grundskolan
Mot. 2017/18:2353, Richard Jomshof och Carina Ståhl Herrstedt (båda SD), Slöjförbud i den svenska skolan.

Elektroniska källor

Lars Nyström: "Motion från Lars Nyström (SD) om huvudduksförbud i Skurups kommuns skolor och förskolor", Skurups kommuns kommunfullmäktige, <www.skurup.se/35560>, besökt 2020-01-27.

Lenita Jällhage: "Rektorn som trotsar kommunens slöjförbud", Läraren, <www.lararen.se/nyheter/senaste-nytt/rektorn-som-trotsar-kommunens-slojforbud>, besökt 2020-01-27.

TT: "Slöjförbudets effekt: Fler bär slöja", Aftonbladet, <www.aftonbladet.se/nyheter/a/vQP32m/slojforbudets-effekt-fler-bar-sloja>, besökt 2020-02-12.

Légifrance: LOI n° 2010-1192 du 11 octobre 2010 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public (1) <beta.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFARTI000022911671>, besökt 2020-02-12.

Légifrance: Code pénal – Article 131-13, <www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do;jsessionid=ECB0BC927353AA1E5A5291457637C5B4.tplgfr42s_1?cidTexte=LEGITEXT000006070719&idArticle=LEGIARTI000006417259&dateTexte=20200522&categorieLien=id#LEGIARTI000006417259>, besökt 2020-02-13.

Staffanstorps Kommun: ”Integrationsplan för Staffanstorps kommun”, <staffanstorp.se/wp-content/uploads/2019/09/INTEGRATIONSPLAN-2016-REVIDERAD-2019.pdf>, besökt 2020-02-13.

TT: ”Skolverket: Slöjförbudet inte tillåtet”, Sveriges radio <sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7409480>, besökt 2020-02-13.

Julia Ericsson: ”Läraren Naouel efter beslutet om slöjförbud: Elever agerar poliser”, SVT Nyheter, <www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/lararen-naouel-efter-slojforbud-elever-agerar-poliser>, besökt 2020-02-15.

Moderaterna: Motioner bok ett - utskott ett till fem, partistämman 2019 <moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2019-09/Motionsbok_1_190924_0.pdf>, besökt 2020-02-17.

Fredrik Wallin: ”Skolverket: Inte tillåtet med slöjförbud i skolan”, Skolvärlden, <skolvarlden.se/artiklar/skolverket-inte-tillatet-med-slojforbud-i-skolan>, besökt 2020-03-01.

Clarence Crafoord: ”HD nationaliserar Europakonventionen och ger besked om en ny arbetsordning till alla domare”, Dagens Juridik, <www.dagensjuridik.se/nyheter/hd-nationaliserar-europakonventionen-och-ger-besked-om-en-ny-arbetsordning-till-alla-domare/>, besökt 2020-03-20.

TT: ”Här är artikeln som rektorn beordrades att ta bort”, SVT Nyheter, <www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/har-ar-artikeln-som-rektorn-beordrades-att-ta-bort>, besökt 2020-03-21.

Sverigedemokraterna malmö: ”SD kräver slöjförbud”, <malmo.sd.se/wp-content/uploads/sites/20/2019/08/sl%C3%B6jforbud-i-f%C3%B6rskolan-och-grundskola-1.pdf>, besökt 2020-04-09.

Sverigedemokraterna Hässleholm: ”Slöjförbud i förskolan och grundskolan” <hassleholm.sd.se/motion-angaende-slojforbud-i-forskolan-och-grundskolan-190925/>, besökt 2020-04-09.

Olofströms Kommun: ”Policy gällande huvudduk i skola, förskola och fritids”, <s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/202/media/393005_KF_2020-02-10_Protokoll.pdf?1581684061>, besökt 2020-04-09.

Sverigedemokraterna Jönköping ”Slöjor skall ej vara tillåtet att bäras av elever i för- och grundskolornas verksamhet”
<www.jonkoping.se/kommunpolitik/kommunensorganisation/kallelserochprotokoll/kallelserprotokollochhandlingarfrankommunfullmaktige.4.1219255616e455ed456555a.html#622e742871d759-456090e4db4475121-506e1681ddaf2444841-4473948ab8b62444890>, besökt 2020-04-09.

Sverigedemokraterna Lidingö: ”Avsexualisering av flickor i förskola och grundskola”
<lidingo.sd.se/wp-content/uploads/sites/306/2018/03/Motion-ang%C3%A5ende-avsexualisering-av-flickor-i-f%C3%B6rskola-och-grundskola2.pdf>, besökt 2020-04-09.

Sverigedemokraterna Lidingö: ”Barns rätt att få vara barn”, <<https://lidingo.sd.se/wp-content/uploads/sites/306/2017/11/Motion-ang%C3%82ende-barns-r%E2%80%B0tt-att-f%C3%82-vara-barn.pdf>>, besökt 2020-04-09.

Sverigedemokraterna Falköping ”Slöjförbud i för- och grundskolor i Falköpings kommun”,
<falkoping.sd.se/motioner/>, besökt 2020-04-09.

Rättsfallsförteckning

Högst Domstolen

NJA 2005 s. 805.

NJA 2012 s. 1038.

Högsta förvaltningsrätten (Regeringsrätten)

RÅ 1999 ref. 76.

Europadomstolen

Arrowsmith v. the United Kingdom, no. 7050/75, ECHR 1978

Dahlab v. Switzerland, no 42393/98, ECHR 2001

Sahin v. Turkey, no. 44774/98, ECHR 2005

Kurtulmus v. Turkey, no 65500/01, ECHR 2006

Köse and 93 others v. Turkey, no. 26625/02, ECHR 2006

Dogru v. France, no. 27058/05, ECHR 2009

Aktas and Others v. France, no. 43563/08, ECHR 2009